

Celosvětový fenomén, který v srdcích milionů žen zažehl plamen odvahy a touhy.

ELIZABETH GILBERTOVÁ

10. výročí

Předmluva
autorky

list

meditovat

*Pouť mladé dámy za pozemskými i duchovními
rozkošemi napříč Itálií, Indií a Indonésií. . .*

milovat

*Susan Bowenové –
u níž jsem nacházela útočiště
i na dálku 12 000 mil*

Mluv pravdu, mluv pravdu, mluv pravdu.*

SHERYL LOUISE MOLLEROVÁ

**S výjimkou pokusu o řešení naléhavých transakcí s nemovitostmi na ostrově
Bali, jak jsou popsány ve třetím díle.*

Copyright © 2006, Elizabeth Gilbert
Introduction copyright © 2016, Elizabeth Gilbert
Translation © Zdik Dušek, 2006
Czech edition © Metafora, 2006

All rights reserved

ISBN 978-80-7359-906-5 (pdf)

Jíst, meditovat, milovat

Jíst, meditovat, milovat

Pouť mladé dámy
za pozemskými i duchovními rozkošemi
napříč Itálií, Indií a Indonésií

Elizabeth Gilbertová

Přeložil Zdík Dušek

PŘEDMLUVA AUTORKY

Nedávno jsem si uvědomila, že jsem *Jíst, meditovat, milovat* nečetla deset let.

To bylo docela zvláštní, protože posledních deset let jsem o téhle své knize rozhodně mluvila – představovala jsem ji, vysvětlovala, bránila, vykládala a často o ní taky žertovala. Ale nečetla jsem ji od chvíle, kdy jsem několik měsíců před jejím vydáním v lednu 2006 dokončila redakci poslední verze.

Není to zas tak neobvyklé. Neznám mnoho spisovatelů, kteří se vracejí ke svým knihám, když už jsou jednou hotové. Někdy ze studu (všichni zpětně litujeme některých slov, která jsme použili), jindy z nudy (víme, jak to celé dopadne!) a ještě jindy jednoduše proto, že jsme se už přesunuli k jiné práci.

Ale v případě *Jíst, meditovat, milovat* jsem cítila, že tuhle knihu nemusím znovu číst, protože už vlastně není moje. Chápejte, velice rychle po vydání ji pohltil svět a přivlastnil si ji – miloval ji, nenáviděl, napodoboval i parodoval.

Když se z mé knihy překvapivě stal tak velký bestseller, inzerenti začali formuli „Jíst, meditovat...“ používat k prodeji prakticky čehokoli. (Jíst, meditovat, nakupovat! Jíst, meditovat, lyžovat! Jíst, meditovat, pít! Jíst, meditovat, štěkat!) Cestovní kanceláře si z ní udělaly dojnou krávu (vydejte se na zájezdy ve stopách *Jíst, meditovat, milovat* po celém světě – žádný jsem mimochodem oficiálně neschválila, ačkoli vždycky ráda vidím, když lidé cestují). Hollywood přetavil můj příběh ve film, kde mého manžela a mě výrazně vylepšili Julií Robertsovou a Javierem Bardemem. (Smutnou pravdou je, že s manželem nevypadáme jako Julia Robertsová a Javier Bardem. Dokonce ani v šeru. Ale přesto se mi ten film líbil. Ne, moment – právě proto se mi líbil...) Marge četla *Jíst, meditovat, milovat* ve 21. sezoně *Simpsonových*, Tina Feyová o knize žertovala ve *Studiu 30 Rock*, v *Teorii velkého třesku* ji četli Raj i Penny. A, což bylo nejroztomilejší ze všeho, před několika lety jednou přišla do školy spolužačka mé neteře, která tehdy chodila do třetí třídy, se slohovou prací o jídelních zvycích své želvy a svému úkolu dala úžasný název „Jíst, odpočívát, kakat“.

Ano, kniha rozhodně začala žít vlastním životem.

Některé reakce na *Jíst, meditovat, milovat* byly nádherné, jiné nenávisné a podstatná část byla nesrozumitelných – ale nad všemi jsem žasla. Zdá se, že miliony žen knihu berou jako manuál k léčbě zlome-

ného srdce a návod, jak prohlubovat svoji duchovní stránku, což je pro mě velkolepé zjištění. Snažila jsem se pomáhat tolika z těchto žen, kolika jsem jen mohla, v duchu přátelství a celosvětového sesterství, ale někdy jsem jejich přívál nedokázala zvládat. V posledních deseti let jsem se musela naučit, jak si stanovit hranice styku s lidmi – a věřte mi, že stanovování hranic nikdy nepatřilo k mým silným stránkám. Taky jsem se musela naučit, jak vybalancovat soukromí (o to jsem se nikdy předtím nemusela bát) s veřejnou dostupností (o tu nikdy předtím veřejnost neměla zájem). Musela jsem přijít na to, jak po tak obrovském úspěchu psát a publikovat. A musela jsem se naučit odmítat spousty nových, šléných příležitostí – včetně možnosti vystupovat ve vlastní televizní reality show.

Bylo to bouřlivé desetiletí. I uprostřed všeho toho chaosu jsem se nicméně snažila zůstat stejná a natolik příčetná, jak to jenom šlo. Za to, že jsem snad uspěla, vděčím jednak správnému věku (pětatřicet) a jednak správnému vztahu (šťastnému druhému manželství). Za část své příčetnosti mohu vděkovat i tomu, že svou verzi šlénství už jsem prožila a do tak temných a zvržených vod už jsem v žádném případě nechtěla znovu zapadnout. Lidé mi často říkají: „Po vydání *Jíst, meditovat, milovat* musí být pro vás všechno tak šléné!“ a já vždycky po pravdě odpovídám: „Ne, příteli – šléné věci se v mém životě odehrály před *Jíst, meditovat, milovat* a před třicátkou.“ (A mimochodem, jsem ráda, že jste u toho nebyli.) Sepisování knihy vlastně představovalo jeden ze způsobů, jak jsem dosáhla duševní rovnováhy.

Nikdy jsem tedy nepřestala být knize *Jíst, meditovat, milovat* vděčná za vše, co mi přinesla. Ale jakkoli jsem jí vděčná, naučila jsem se také nechávat několik centimetrů ochranného prostoru mezi sebou a... tímhle. Připadám si pak ve větším bezpečí a klidu. Což je patrně to nejlepší vysvětlení, jaké mohu nabídnout, pokud jde o to, proč jsem svou knihu přes deset let nečetla.

Ale nakonec, v rámci příprav na desáté výročí knihy, jsem si sedla a znovu se do ní pustila.

A byl to pro mě pozoruhodný zážitek.

Tak za prvé, tolik jsem toho zapomněla!

Knih zachycuje rok cestování a objevování, ale z paměti se mi už vytratilo mnoho detailů. (Mimochodem, proto je dobré si věci zapisovat.) Během posledních deseti let se mi celý prožitek *Jíst, meditovat, milovat* zůžil na: pizza, pizza, pizza. Takže na některé lidi, příhody, scény (a dokonce i jídla) jsem úplně zapomněla. Zapomněla jsem na týden strávený na Sicílii, kde jsem se jenom ptala cizích lidí, ve které ulici bych se měla příště najíst. Zapomněla jsem na některé nuance vtipných, ale vždy poučných rozhovorů, jež jsem vedla v Indii se svým kamarádem Richardem z Texasu – který už bohužel není mezi námi. Zapomněla jsem na výlet přes Bali s indonéským kamarádem Judhim.

Zarazilo mě, jak velký kus světa jsem během toho roku viděla, i jaké jsem měla štěstí, že se mi to podařilo. Podstatná část kritiky mé knihy se točila kolem toho, jak mimořádné výsady se mi dostalo, a já musím uznat, že ji chápu. Žena, která se vydala na cesty, měla mimořádné štěstí a opětovné čtení o té cestě mi to připomnělo jasněji než cokoli jiného, protože: kdo má něco takového? Kdo má volných dvanáct měsíců, aby se jen tak potloukal po světě? Kdo k tomu má dost svobody nebo peněz? Kdo má týdny a týdny, aby se procházel po Itálii a učil se nový jazyk? Kdo má měsíce a měsíce, aby studoval meditaci v Indii a Indonésii s největšími učiteli na světě?

Během let mi mnoho žen říkalo: „Kéž bych mohla udělat to co vy,“ ale když jsem po deseti letech četla *Jíst, meditovat, milovat*, pomyslela jsem si: „Kéž bych to mohla udělat znovu! Bylo to neuvěřitelné dobrodružství!“

Jinými slovy, myslela jsem, že jsem za tuto zkušenost vděčná, ale možná jsem nebyla vděčná dost. Měla bych každý den líbat zem za to, co jsem mohla během toho nádherného roku svobody, sebezpoznávání a cest podniknout.

Také jsem si ale uvědomila, že jedním z důvodů mé tehdejší svobody byla skutečnost, že jsem se ocitla na dně. Bylo pro mě snadné hodit všechno za hlavu, protože jsem skoro nic neměla. O majetek jsem přišla při rozvodu. Romantický vztah mi vybuchl pod rukama. Opustila jsem práci. Všechno bylo vzhůru nohama, v neustálém pohybu, a já byla neskutečně smutná.

To je další věc: zapomněla jsem, jak smutná jsem byla.

Před odletem do Itálie jsem na tom mírně řečeno nebyla dobře. Trápily mě takové deprese, že jsem nedokázala jíst ani spát a jen tak – tak jsem přežívala. Užívala jsem plno antidepresiv, léků proti úzkosti a prášků na spaní. Byla jsem hubená jako toulavý pes. Moje klouby, svaly ani zažívání nefungovaly správně, takže jsem pořád trpěla bolestmi. Vše v mém životě mě naplňovalo obavami a z obav se mi třáslý ruce jako nějakému tulákovi z Bowery.

Na to všechno jsem zapomněla. Totiž, v obecném smyslu jsem o tom věděla, ale zapomněla jsem děsivě živé detaily svého neštěstí – z nichž mnohé jsou uvedeny v knize. Zapomněla jsem na hanbu z toho, že jsem selhala v manželství, nebo jak chutná pocit neúspěchu v životě. Pokud jde o vztah s Davidem, zapomněla jsem, jaká je neopětovaná láska. Zapomněla jsem, jaké to je, když si ani v nejmenším nevěříte.

Je to dávno, co jsem se cítila tak smutná, a tuto žalostnou verzi sebe samé jsem nejspíš vytěsnila z paměti. Což je asi dobře. Možná si nepotřebujeme pamatovat sami sebe, když jsme byli na dně. (Proto nemusí být zase až tak dobré si všechno zapisovat.)

Ale na osobě, která napsala *Jíst, meditovat, milovat*, mě nejvíc zarazilo, že si podle všeho připadala tak hrozně stará. To pro mě bylo největší překvapení – kolikrát jsem slovo *stará* o sobě použila.

Uvědomte si, že mi v době toho dobrodružství bylo teprve čtyřiatřicet. Takový věk mi teď připadá jako dětství, ale tehdy jsem se zřejmě cítila prastará. To je skutečný příklad kognitivní disonance, protože teď je mi skoro šestačtyřicet a nepřipadám si stará ani trošku. Ráno jsem uběhla osm kilometrů, a nic mě nebolí. V noci jsem spala, jako když mě do vody hodí. Neužívám léky, pokud nepočítáte roztavený sýr (a ten já počítám). Nemůžu se dočkat každého dalšího dne, týdne, roku. Takové nadšení a vitalita jsou podle mě nejlepší definicí „mladistvosti“, toho pocitu, že se před námi otevírají nekonečné možnosti.

Ale tehdy jsem se rozhodně staře cítila. V knize o sobě píšu, že jsem příliš stará na to, aby bylo rozumné, že mě přitahuje můj pohledný mladý učitel italštiny Giovanni. Taky píšu, že jsem příliš stará na roztomilou švédskou kamarádku Sofii – tvrdím, že je spíš má dcera než vrstevnice, jsme jen pár let od sebe. Píšu o svých obavách, že jsem příliš stará na to, abych ve zralém věku cestovala s báglem po světě (jako kdybych se za to měla stydět, a ne být hrdá!). Píšu, že jsem moc stará na to, abych si byť jen představovala divoký sex jako ten, který jsem jednou v noci slyšela nad svým římským bytem...

A když používám slovo „stará“, nemyslím to v dobrém. Nemyslím moudrá a zkušená.

Myslím tím seschlá, unavená, vyhořelá.

Díky tomu jsem si znovu uvědomila, jak moc nám deprese a stres škodí. Slovo „stres“ je odvozeno z latinského výrazu pro stlačení, a tento tlak způsobuje, že předčasně stárneme – stlačuje nás tělesně i emocionálně do pocitu, že jsme křehcí a zlomení. („Nic nepřispívá ke stárání tolik jako úzkost,“ prohlašoval jeden mnich, jehož jsem potkala v Indii. „A od stárání se neosvobodíte, pokud se neosvobodíte od úzkosti.“) Bojovat proti stresu znamená otevřít svůj život a vytvářet možnosti tam, kde kdysi nebylo nic než tlak. A do toho nově otevřeného prostoru se může vrátit mládí.

Takové otevření je posvátný akt, kterým potvrzujeme život. Věřím, že všichni musíme mít možnost otevřít svůj život a oslavit zázrak své existence. Nevěřím, že jsme byli sesláni na Zemi, abychom se pořád cítili unavení a pod psa. Nevěřím, že jsme sem byli sesláni, abychom si i v mládí připadali staří.

Tohle poselství podle mého názoru způsobilo, že *Jíst, meditovat, milovat* oslovilo mnoho milionů žen – poselství, že pokud se váš život změnil v lis na odpadky, smíte se pokusit z toho lisu vylézt, a to za každou cenu. Únikem můžete oživit, vzpružit a znovu objevit samy sebe, téměř na buněčné úrovni. Takové poselství, mírně řečeno, ženy po staletí nedostávaly. Naopak, vzkaz společnosti ženám zněl: Smiřte se s lisem na odpadky. Skloňte se pod břemenem a nestěžujte si. Buďte příjemné spolécnice. Obětujte se. Dřete tvrději. Vzdejte se dalších věcí. Vydržte víc. Staňte se dobrou mučednicí. Pamatujte, že váš život není váš, ale že patří všem ostatním: vašemu otci, manželovi, dětem, společnosti...

Má kniha však nastolila otázku: „Co když váš život patří *vám*?“

Tak jsem se ptala i sama sebe, když jsem bloudila v mlze nemoci, hanby a smutku, a potom – s vydáním této knihy – jsem se na totéž otázala světa. A z reakcí žen z nejrůznějších prostředí a mnoha zemí se zdá, že čtenářky díky *Jíst, meditovat, milovat* si tuto otázku položily také. Nedávno mi přišel dopis od ženy středního věku z Japonska, ve kterém stálo: „Než jsem si přečetla *Jíst, meditovat, milovat*, nikdy mě nenapadlo, že bych mohla změnit svůj život! Ach, můj bože! Co si se sebou počnu, když už to teď vím?“

To je nebezpečná a krásná otázka, která vede k nebezpečným a krásným výsledkům!

Po opětovném přečtení knihy jsem si taky uvědomila, jak moc jsem přijala za vlastní postoj společnosti ohledně role čtyřiatřicetileté ženy. Nevím, proč mě to překvapuje, ale zapomněla jsem, jak moc jsem tehdy byla posedlá skutečností, že ještě nemám děti a že nevím, jestli je kdy vůbec budu chtít. Na stránkách knihy neustále mluvím o své bezdětnosti, uvažuji o ní, dělá mi starosti a analyzuji ji ze všech úhlů. Teď chápu, že jsem se tak staře cítila i kvůli této posedlosti. Byla jsem vychována ve víře, že žena mého věku by měla mít děti – nebo by je přinejmenším měla chtít. A pokud to o vás neplatí, jaká jste?

Vyschlá, unavená, zbytečná.

Bezpohlavní.

Stará panna. Babizna.

Stará.

Stará, stará, stará.

Připomínka toho, kým jsem byla, mě překvapila, protože dnes se cítím úplně jinak. Jsem se svou bezdětností spokojená. Necítím žádnou rozpolcenost ohledně dětí, které nemám; jsem jen vděčná, že žiju svůj život tak, jak chci.

Ale sledovat utrpení svého mladšího já nad otázkou, zda mít či nemít děti, je pro mě stále bolestné. Chtěla bych se vrátit do minulosti a říct si: „To je v pořádku! Nemusíš být matkou, pokud nechceš! Tvůj život bude skvělý! Uvolni se!“ Ale tehdy jsem se nedokázala uvolnit, protože jsem si ještě nebyla jistá, že se smím vydat jinou cestou než moje máma, sestra, babičky, tety – prakticky všechny ženy v mé rodině od dob, kdy byl svět ještě mladý.

Což mi připomíná příběh, který jsem na původních stránkách *Jíst, meditovat, milovat* nevyprávěla, ale který vám povím teď.

Odehrál se během mého pobytu v Itálii. Jela jsem vlakem z Florencie do Bologne. Je to krátká cesta, která netrvá ani hodinu. V kupé jsem seděla s unavenou mladou matkou a jejím čilým batoletem. Viděla jsem, že ačkoli ta žena svoje dítě zbožňuje, zároveň je vyčerpaná od morku kostí z toho, že s ním cestuje sama.

Já jsem nicméně toho dne vyčerpaná nebyla, dítě mi připadalo

okouzující, a tak jsem se mu začala věnovat, aby si matka mohla v klidu číst knihu. Po dobu jízdy jsem si s ním hrála na schovávanou, Pekař peče housky a Paci-paci-pacičky. Prohlédli jsme si všechny věci v mém batohu, jako bychom odkrývali archeologické naleziště. Nechala jsem ho čmárat do svého deníku a vyzkoušet si moje sluneční brýle. Uka-zovali jsme si věci za oknem a já si s ním procvičovala italská slovíčka. (Ve věku dvou let byl i ten malý kluk začátečník, a tedy i dokonalý konverzační partner.) Bylo to krásné setkání.

Když jsme dojeli do Bologne, pomohla jsem té ženě vystoupit. Musela se postarat o vlastní zavazadla, o kočárek i o věci svého potomka. Vynesla jsem malého na nástupiště a počkala, až si jeho máma všechno uspořádá. Pak jsme se na rozloučenou políbily a matka s dítětem odešly na další vlak.

Sledovala jsem, jak odcházejí – oddaná mladá matka přibližně mého věku a její nádherný, nevladatelný syn. Potom jsem se otočila a vykročila opačným směrem – samotná mladá žena s batohem, připravená strávit několik dnů v Bologni konzumací těstovin a procvičová-ním italštiny. Slunce mě hřálo do tváří, byl krásný den a já jsem byla k zbláznění šťastná.

A v tu chvíli jsem si to uvědomila.

Nikdy nebudu mít vlastní dítě. Můžu mít děti ráda. Můžu si užívat jejich společnost. Můžu pomáhat jiným ženám v péči o ně..., ale svoje vlastní nikdy mít nebudu. Doslova i emocionálně jsem mířila opač-ným směrem. Chystala jsem se stát něčím jiným – ještě jsem nevěděla čím –, ale matkou ne.

Byl to skvělý okamžik.

Nevím, proč jsem v *Jíst, meditovat, milovat* o téhle příhodě nenapsala. Teď mi připadá hrozně důležitá. Z toho roku na cestách jsem zapomněla spoustu detailů, ale tenhle okamžik prozření a osvobození na nástupišti boloňského nádraží mi setrval v paměti.

Možná jsem o něm nenapsala, protože jsem měla pocit, že je příliš nebezpečné a podvrtné promluvit veřejně o své tehdejší radosti a okamžité úlevě.

Možná jsem nedůvěřovala svému vlastnímu odhalení.

Možná jsem nedůvěřovala svému vlastnímu slunečnímu svitu.

Opravdu nevím.

Mohu říct jediné: Teď už mu věřím.

V posledních deseti letech jsem dostala mnoho dopisů. Někdy mi lidé posílají dárky, jindy nejružnější žádosti. Žádají mě, abych si přečetla jejich rukopisy nebo jim pomohla s psaním. Někdy mi pokládají bolestně osobní otázky, na které nejsem povolána odpovídat – ačkoli se jim snažím pomoci.

Nejzvláštnější dopis, jaký jsem kdy dostala, nicméně přišel od jedné ženy, která ho začala slovy: „Poslouchej, děvko!“ Nezvyklé oslovení

mě patrně mělo varovat, abych nečetla dál, ale já četla. A pisatelka pokračovala: „Nemyslíš, že taky nenávidím svoje manželství, děvko? Nemyslíš, že se cítím mizerně, děvko? Nemyslíš, že si přeju, abych se v životě rozhodla jinak? Nemyslíš, že bych se hrozně ráda rozvedla a šla se hledat do světa? Jenže to neudělám, děvko! Vydržím s tím, co mám, děvko! Protože o tom je manželství, děvko! O dodržování závazků, děvko!“

Jak máte odpovédět na něco takového?

Možná: „No... ehm... asi gratuluju.“

Ale ten dopis mi rozhodně poskytl námět k zamyšlení.

Za prvé nesouhlasím s tím, že *o tom je manželství, děvko!* Nemyslím, že manželství má vypadat jako věčné utrpení, aby člověk dokázal, že umí dodržet závazek. Nemyslím, že manželství by mělo být soutěží ve výdrži. Manželství je samozřejmě smlouva, ale ve většině současného světa jde o smlouvu dobrovolnou. Na to často zapomínáme. Bereme se z lásky a kvůli partnerství – jinak bychom to nepotřebovali. A pokud láska zhořkne a partnerství se naplní jedem, smíme odejít. Smíme změnit svoje životy. Smíme odejít a být sami nebo se pokusit najít zdra-
vější lásku. Smíme uzavřít nové smlouvy a nové závazky.

Manželství může být i něco jiného než trápení, jak jsem si v posledních deseti letech osobně ověřila. *Jíst, meditovat, milovat* je – mimo jiné – milostný příběh a můžu vás ujistit, že tento příběh nejen pokračuje, ale prohlubuje se. Felipe a já jsme svoji osm let a já se ujistila, že manželství může být víc než tvrdošijné lpění na závazku, který dodržujeme se zatatými zuby – může být radostí, kompasem, útočištěm. Tehdy jsem nevěděla, že v manželství lze najít takové štěstí, ale teď už to vím. Jak mě naučil říkat můj drahý přítel Giovanni: *L'ho provato nella mia pelle*. Dokázala jsem to na vlastní kůži.

Ale autorka dopisu „Poslouchej, děvko!“ si podle všeho myslela, že jí nakazuju, ať opustí nešťastné manželství. Zuřivou obhajobou svého života dala najevo, že mou knihu vzala jako osobní výzvu. K ničemu takovému bych ale nikdy nikoho nevyzývala. Bylo pro mě už tak dost těžké, abych podobné rozhodnutí učinila sama za sebe.

Nikdy jsem nebrala svou knihu jako předpis pro jiné lidi. Nikdo se nemusí rozvádět a jezdit do Indie jenom proto, že jsem to udělala já. Tohle byla má cesta a vy se po ní vydávat nemusíte. Jak to formulovala skvělá Cheyl Strayedová: „Má pravda není odsouzením té tvojí.“

Přesto lidem opakuju toto: „Nedělejte to co já, ale žádejte to co já.“

Jinými slovy, nemusíte sníst veškerou pizzu v Itálii, abyste se našli – samozřejmě pokud to není vaším přáním! Ale možná byste se měli zeptat sami sebe, co jste ochotní riskovat nebo změnit, abyste v životě našli pocit svobody, radost a novou energii.

Moje cesta začala sérií otázek. Tak začínají všechny poutě. Konkrétní podoba cesty pak byla odrazem mých osobních odpovědí na tyto otázky. Vaše cesta se od té mé bude lišit, ale naše otázky budou v podstatě

stejně. Mimochodem, nejsou vůbec jednoduché. Jsou to ty největší a nejstarší otázky každého lidského života:

Kdo jsem?

Komu patří můj život?

Jaký mám vztah s božstvím?

Co tady chci dokázat?

Mám právo změnit svou cestu?

S kým chci sdílet svou cestu – a chci ji vůbec s někým sdílet?

Mám právo prožívat radost a mír?

Pokud ano, co mi je přinese?

Je pravda, že po většinu světových dějin si ženy nesměly podobně mocné otázky vůbec klást, ale teď už konečně smíme. Možná proto mělo *Jíst, meditoval, milovat* tak velký dopad. Možná proto mi jednou odpoledne v televizním studiu sdělil jakýsi rozzlobený mladík: „Kazíte ženy! Kvůli vám odcházejí! Moje sestry, přítelkyně – všechny odcházejí!“

Jenom jsem se usmála a ustoupila před ním s rukama zvednutýma v gestu přátelské kapitulace, ale musím přiznat, že jsem cítila radost, když jsem viděla, jak je rozrušený a jak panikaří z vyhlídky, že tolik žen může odejít.

A kam všechny jdou?

Nevím, ale předpokládám, že kamkoli chtějí.

Což je radikální myšlenka. Radikální a nová.

Lidé si z mé knihy občas dělají legraci. Občas si z ní tropím žerty i já. Jakkoli je míněna vážně, její autorka je hrozně seriózní a místy afektovaná.

Ale zapomeňme na chvíli, kdo *Jíst, meditoval, milovat* napsal, a vzpomeňme na to, kdo ji četl – miliony a miliony žen po celém světě, kterým posloužila jako dveře, jimiž vykročily za rozšířeným uvědoměním si vlastní ceny, vlastních možností a vlastních osudů. Využily ji jako povolení, aby si kladly svoje vlastní otázky – často vůbec poprvé.

A z toho si nemůžete dělat legraci, protože to je důležité.

Nejkrásnější dopis od fanyanky, který jsem v souvislosti s *Jíst, meditoval, milovat* dostala, nebyl vůbec dopis, ale krátký vzkaz na Twitteru. Tahle žena ani nevyužila všech 140 znaků; nepotřebovala je.

Napsala jednoduše:

„Chci, abyste věděla, že jste z 85,5 % důvod, proč jsem po 27 letech odešla od života plného týrání a vydala se po své vlastní cestě.“

O tom to celé je, lidi.

A já k tomu mohu pouze dodat: Jen tak dál.

Jen tak dál a děkuji vám.

Úvod

aneb
Jak tato kniha funguje
aneb
109. korálek

Když cestujete po Indii – zejména po posvátných místech a ášramech – potkáváte mnoho lidí s korálky kolem krku. Také vidíte spoustu starých fotografií nahých, hubených a hrozivě vyhlížejících jogínů (a někdy dokonce i jogínů boubelatých, laskavých a blažených), kteří nosí korálky rovněž. Tyto korálky se nazývají *džapa mala*. V Indii se používají po celá staletí a pomáhají oddaným hinduistům a buddhistům v soustředění během zbožné meditace. Drží náhrdelník v jedné ruce a probírají jej do kruhu jeden korálek po druhém – každý korálek odpovídá jednomu odříkání mantry. Když středověcí křižáci navštívili v rámci svatých válek Východ, sledovali zdejší věřící, jak se s těmito *džapa malami* modlí, a tato technika se jim natolik zalíbila, že ji přivezli nazpět do Evropy coby růženec.

Tradiční *džapa mala* se skládá ze 108 korálků. V ezoteričtějších kruzích východních filozofů je číslo 108 považováno za nejpříznivější ze všech, neboť jde o dokonalý trojciferný násobek trojky s ciferným součtem rovným devíti, tedy třikrát třem. A trojka je samozřejmě číslo, které představuje vrcholnou rovnováhu, jak jistě chápe každý, kdo někdy studoval Nejsvětější trojici nebo viděl jednoduchou barovou stoličku. Vzhledem k tomu, že celá tato kniha vypráví o mém úsilí nalézt rovnováhu, rozhodla jsem se ji sestavit do podoby *džapa maly*, to jest rozdělit ji na 108 kapitol neboli

korálků. Tento řetězec 108 příběhů je dále rozdělen do tří oddílů o Itálii, Indii a Indonésii – jde o tři země, jež jsem během onoho roku, kdy jsem poznávala samu sebe, navštívila. Z tohoto rozdělení plyne, že v každém díle najdete 36 kapitol, což má pro mne další skrytý význam, jelikož tohle všechno píšu ve věku třiceti šesti let.

Než tu zabřednu do numerologických detailů ve stylu Louise Farrakhana, dovoluji, abych uzavřela slovy, že se mi líbí myšlenka navlékání jednotlivých kapitol do podoby *džapa maly*, protože je to tak... úhledné. Vážně míněné spirituální pátrání je, a vždycky bylo, snahou o metodickou disciplínu. Hledání Pravdy není nějakou volnou, všem přístupnou soutěží, dokonce ani dnes, ve věku volných, všem přístupných soutěží. Jako poutnici za sebepoznáním a zároveň spisovatelce mi pomáhá, mohu-li se přidržovat pevné struktury korálků tak úzce, jak jen to jde, protože se tak dokážu lépe soustředit na to, čeho se pokouším dosáhnout.

V každém případě, všechny *džapa maly* mají jeden zvláštní korálek navíc – 109. korálek – který se houpá vně vyváženého kruhu 108 korálků jako přívěšek. Kdysi jsem se domnívala, že tento korálek je náhradníkem pro případ nouze, asi jako zdobný knoflík na módním svetru nebo jako nejmladší syn v královské rodině. Zjevně ale slouží vyššímu cíli. Když se jej dotknete během modlitby, měli byste se ve svém soustředění pozastavit a poděkovat svým učitelům. A tak se zde, u svého 109. korálku, zastavuji ještě dřív, než jsem vlastně začala, a vyslovuji poděkování všem učitelům, kteří se tento rok přede mnou zjevovali v tolika rozmanitých podobách.

Největší dík ale patří mé guru, která je zosobněním samého sli-
tování a která mi tak šlechetně dovolila, abych během pobytu v Indii studovala v jejím ášramu. Také právě nastal okamžik, kdy bych ráda vysvětlila, že píšu o svých indických zkušenostech čistě ze svého subjektivního hlediska, a nikoli jako teologický učenec nebo něčí oficiální tiskový mluvčí. Proto v celé knize nenajdete jméno mé guru – neboť nemohu hovořit za ni. Její učení mluví nejlépe samo za sebe. Stejně tak neodhalím ani jméno či polohu jejího ášramu, abych ušetřila tuto vynikající instituci publicity, o níž by zřejmě neměla zájem, ani prostředky k jejímu zvládnutí.

Ještě poslední vyjádření vděčnosti: Ačkoli jsem jména, jež jsou roztroušena po celé knize, z různých důvodů trochu pozměnila, jméno každé osoby, s níž jsem se setkala – Indů i lidí ze Západu –

v tomto indickém ášramu, jsem změnila docela. To proto, že plně respektuji skutečnost, že většina lidí se nevydává na duchovní pout' proto, aby se později objevili jako postava v nějaké knize. (Samozřejmě pokud nejde o mě.) Z této dobrovolně zavedené anonymity jsem učinila jedinou výjimku. Richard z Texasu se skutečně jmenuje Richard a opravdu pochází z Texasu. Chtěla jsem užít jeho skutečné jméno, protože pro mne byl během mého pobytu v Indii tak důležitý.

Poslední věc – když jsem se Richarda ptala, jestli mu nebude vadit, když se ve své knize zmíním o tom, že býval narkoman a opilec, odpověděl mi, že to je naprosto v pořádku.

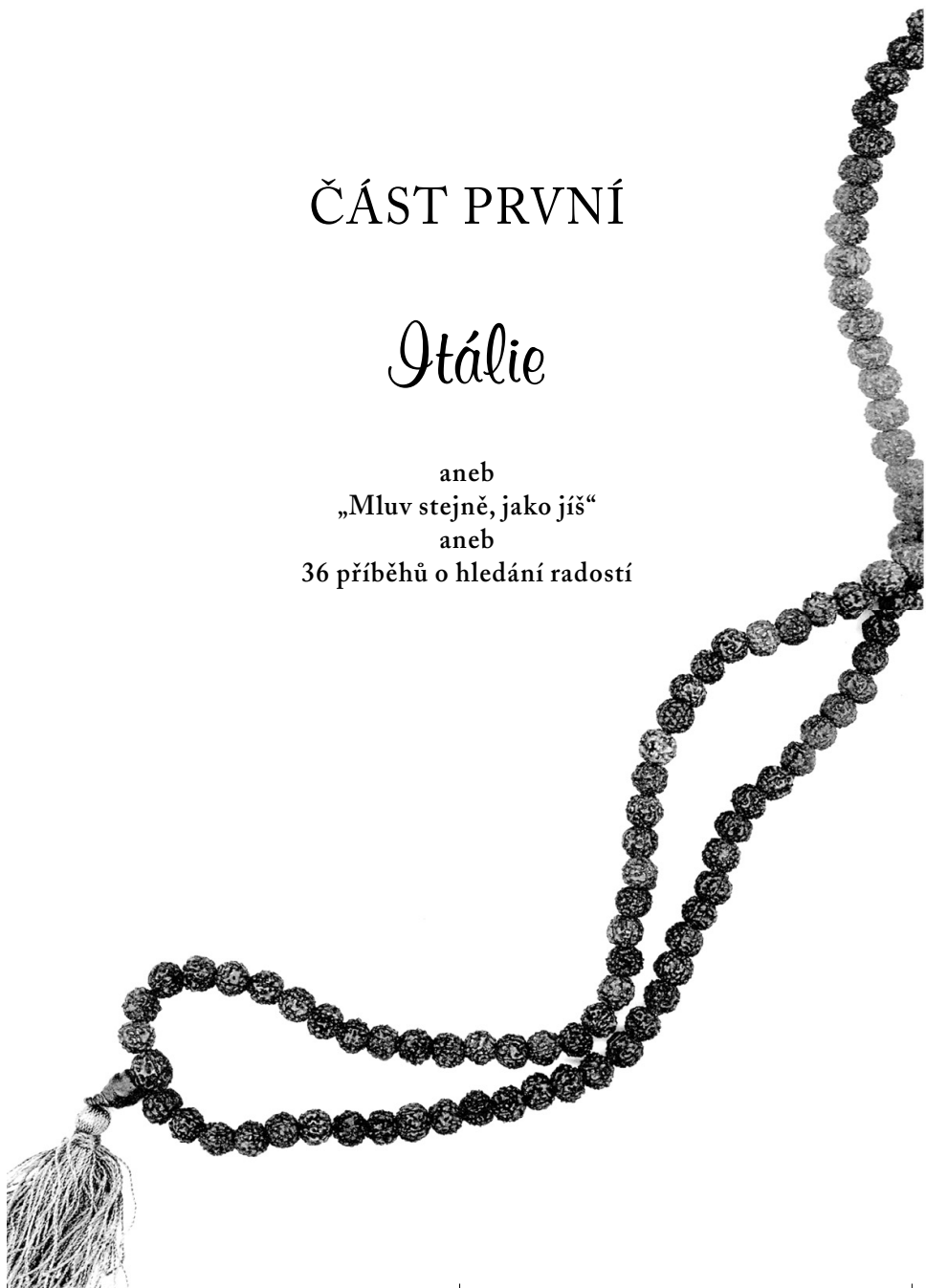
Řekl doslova: „Stejně jsem si lámal hlavu s tím, jak to mám všem dát vědět.“

Ale nejprve – Itálie...

ČÁST PRVNÍ

Itálie

aneb
„Mluv stejně, jako jíš“
aneb
36 příběhů o hledání radostí

Přála jsem si, aby mě Giovanni políbil.

Ach, ale je tu tolik důvodů, proč by to byl příšerný nápad. Tak pro začátek, Giovanni je o deset let mladší než já a – jako většina Italů, kterým je méně než třicet – pořád ještě žije se svou matkou. Už tyto dvě okolnosti z něj dělají nepravděpodobného romantického partnera pro někoho jako já, pětatřicetiletou americkou ženu s vlastní kariérou, která právě prošla neúspěšným manželstvím a ničivým, nekonečným rozvodem, bezprostředně následovaným vášnivým románkem, jenž skončil zlomeným srdcem. Po této sérii ztrát jsem se cítila smutná, křehká a připadalo mi, že je mi asi tak sedm tisíc let. Už jenom čistě z principu jsem nemohla uvalit své lítostivé a zničené staré já na bedra roztomilého, bezúhonného Giovanniho. A kromě toho jsem konečně dospěla do věku, kdy se žena začíná zamýšlet nad tím, jestli tím nejmoudřejším způsobem, jak překonat rozchod s jedním hnědookým mladíkem, je promptně si pozvat do postele dalšího. Proto jsem měla za sebou několik měsíců samoty. A proto jsem se také rozhodla, že strávím celý rok v celibátu.

Na což by mohl pozorovatel se selským rozumem opáčit: „A proč jsi tedy jezdila zrovna do Itálie?“

Na což bych já mohla pouze říct – zejména, kdybych se zrovna dívala přes stůl na pohledného Giovanniho: „Skvělá otázka.“

Giovanni je můj partner na vzájemné doučování. To zní malinko dvojsmyslně, ale bohužel tomu tak není. Ve skutečnosti to znamená pouze tolik, že se zde v Římě po několik večerů v týdnu scházíme, abychom si vzájemně procvičili jazykové dovednosti. Nejprve mluvíme italsky a on se mnou má velkou trpělivost, a pak

hovoříme anglicky, přičemž já zase mám velkou trpělivost s ním. Objevila jsem Giovannioho několik týdnů po svém příjezdu do Říma díky velké internetové kavárně na Piazza Barberini naproti fontáně se sochou toho sexy mořského muže, který fouká do své lastury. Vytěsnil tam (Giovanni, ne ten mořský muž) na nástěnkou leták, pravící, že rodilý italský mluvčí hledá na konverzaci rodilého anglického mluvčího. Hned vedle letáčku visel druhý s úplně stejným textem, slovo od slova, odshora až dolů. Jediný rozdíl představovaly kontaktní údaje. Na jednom papírku byla uvedena e-mailová adresa nějakého Giovannioho, na druhém zase někoho jménem Dario. I telefonní čísla na pevnou linku byla tatáž.

Využila jsem svých pronikavých intuitivních schopností a oběma současně jsem napsala stejnou otázku v italštině: „Jste snad bratři?“

A Giovanni zareagoval tímto *provocativo* vzkazem: „Je to ještě lepší. Dvojčata!“

Ano – to bylo o hodně lepší. Vysoká, snědá a pohledná jedno-
vaječná pětadvacetiletá dvojčata, a jak se vzápětí ukázalo, obě měla
tytéž obrovské hnědé italské oči s matným středem, které se mi
ihned dostaly pod kůži. Po osobním setkání s oběma chlapci jsem
začala uvažovat o tom, jestli bych svoje předsevzetí, že celý rok
vydržím v celibátu, náhodou neměla přehodnotit. Tak například
bych mohla žít v naprostém celibátu, s jedinou výjimkou, spočívá-
jící v tom, že bych měla za milence dva nádherné pětadvacetileté
italské bratry-dvojčata. Což mi tak trochu připomnělo jednoho
kamaráda, který dodržuje striktně vegetariánskou stravu, až na tu
slaninu... Už jsem v duchu sestavovala dopis do *Penthousu*.

*V neklidných stínech vrhaných plameny svíček v římské kavárně
bylo nemožné určit, či ruce mě to vlastně laska-*

Ne.

Ne a ne.

Usekla jsem své snění v polovině slova. Nebyla vhodná chvíle,
abych hledala nějakou romanci a (protože po dni přichází noc)
nadále si komplikovala už tak dost zašmodrchaný život. Nacházela
jsem se v období, kdy jsem potřebovala hledat vyrovnanost a klid,
které přicházejí výhradně ze samoty.

V každém případě jsme se teď, v polovině listopadu, stali
s nesmělým a svědomitým Giovannim dobrými přáteli. Pokud šlo

o Daria – bohémštějšího a více požitkářského z obou bratrů – představila jsem ho své roztomilé švédské přítelkyni Sofii, a ti dva teď trávili římské večery zcela jinými než doučovacími partnerskými aktivitami. Ale Giovanni a já jsme si jen povídali. Tedy, jedli jsme a povídali. Už jsme spolu jedli a hovořili po mnoho příjemných týdnů, dělili jsme se o pizzu, jemně jsme jeden druhému opravovali gramatiku, a dnešní večer nebyl žádnou výjimkou. Nádherný večer nových idiomů a čerstvé mozzarely.

Teď je půlnoc, padla mlha a Giovanni mě doprovází k mému bytu postranními římskými uličkami, které se vinou kolem prastarých budov jako říční ramena, plazící se kolem stinných cypřišových hájků. Už jsme u mých dveří. Stojíme čelem k sobě. Přátelsky mě objímá. To je pokrok – několik prvních týdnů mi jen potřásal rukou. Myslím, že kdybych zůstala v Itálii ještě další tři roky, nakonec by se propracoval i k polibku. Na druhou stranu by mě mohl políbit hned teď, dnes v noci, přímo tady u mých dveří... pořád je tady naděje... chci říct, že se k sobě stále tiskneme, zalití měsíčním světlem... a samozřejmě by se jednalo o *strašnou* chybu... ale je tu pořád ta krásná možnost, že to udělá právě teď... že se předkloní... a... a...

Kdepak.

Odtahuje se z našeho objetí.

„Dobrou noc, drahá Liz,“ říká.

„*Buona notte, caro mio,*“ odpovídám.

Stoupám po schodech do svého bytu ve čtvrtém poschodí, sama. Vcházím do své malé garsonky, sama. Zavírám za sebou dveře. Další osamělá noc v Římě. Další dlouhý spánek o samotě, kdy ve své posteli nemám nikoho a nic kromě hromádky italských konverzačních příruček a slovníků.

Jsem sama, jsem úplně sama, jsem úplně a dokonale sama.

Chápu tuto skutečnost pouštím kabelku. Klekám si na kolena a tisknu čelo k podlaze. V této poloze vyslovuji vesmíru vřelou děkovnou modlitbu.

Nejprve anglicky.

Pak italsky.

A nakonec – aby se vzkaz určitě dostal k adresátovi – ještě v sanskrtu.

A protože už se v té prosebné poloze na zemi nacházím, chvilku si ji podržím a zavzpomínám na dobu před třemi lety, tři roky před počátkem tohoto příběhu – na okamžik, kdy jsem zaujala stejnou pozici: na kolenou, na zemi, v modlitbě.

Všechno ostatní bylo ovšem tehdy úplně jiné. Tenkrát jsem neklečela v Římě, ale v koupelně v prvním patře velkého domu na předměstí New Yorku, který jsme si s manželem nedávno koupili. Byl chladný listopad, asi tři hodiny ráno. Můj muž spal v naší posteli. Ukřívala jsem se v koupelně snad třicátou sedmou noc za sebou – stejně jako po všechny předcházející noci – a vzlykala jsem. Vlastně jsem vzlykala tak silně, až se přede mnou na koupelnových dlaždicích tvořilo velké jezero slz a kapiček z nosu, skutečné jezero veškerého mého studu, strachu, zmatku a žalu.

Už nechci být vdaná.

Co nejušlostněji jsem se to snažila ignorovat, ale tato pravda se mi neustále vnucovala.

Už nechci být vdaná. Nechci bydlet v tomhle velikém domě. Nechci mít dítě.

Ale čekalo se ode mne, že budu chtít dítě. Bylo mi třicet jedna. S manželem – se kterým jsme spolu byli osm let, z toho šest let svoji – jsme postavili celý svůj život na běžném očekávání, že až mi mine třicítka a já se přehoupnu do věku sešlého stáří, budu se chtít usadit a mít děti. Oba jsme předpokládali, že mě omrzí cestování, že budu šťastná a nadšená životem ve velké, rušné domácnosti plné dětí a vlastnoručně vyráběných příkrývek, vzadu se zahradou a příjemně bublajícími hrnci na plotně. (Skutečnost, že jde o dosti přesný portrét mé matky, je rychlým indikátorem toho, jak obtížné pro mne kdysi bylo poznat rozdíl mezi sebou a silnou ženou, jež mě vychovala.) Jenže já jsem s hrůzou zjistila, že nic z toho nechci. Místo toho se léta, kdy jsem svůj věk mohla psát s dvojkou na prvním místě, chýlila ke konci, nade mnou visel nápis TRICÁT-NICE jako nějaký rozsudek smrti a já jsem zjistila, že nechci otěhotnět. Stále jsem čekala, až si začnu přát děti, ale ten okamžik

pořád nepřicházel. A já vím, jaké to je, když člověk něco chce, to mi věřte. Dobře znám, jak vypadá touha. Ale ta mi chyběla. Navíc jsem nedokázala přestat myslet na to, co mi jednou řekla moje sestra, když kojila svého prvorozeného potomka: „Pořídít si dítě je jako pořídít si tetování na obličej. Musíš si být opravdu jistá, že ho chceš, než se k tomu rozhodneš.“

Jak jsem ale teď mohla vycouvat? Všechno bylo, jak mělo být. Tohle měl být ten rok. Vlastně už jsme se několik měsíců snažili počít dítě. Ale nic se nestalo (kromě toho, že jsem v téměř sarkastickém výsměchu těhotenství prožívala psychosomatické ranní nevolnosti a prakticky každý den vyzvracela snídani). A každý měsíc, kdy se místo těhotenství dostavila perioda, jsem se přistihovala v koupelně, jak potají šeptám: *Díky, díky, díky, díky za to, žeš mi poskytl další měsíc života...*

Pokoušela jsem se přesvědčit samu sebe, že je to normální. Všechny ženy musejí mít takové pocity, když se snaží přijít do jiného stavu, říkala jsem si. (Používala jsem při tom termín „rozkolísaná“, abych se vyhnula daleko přesnějšímu obratu „zaplavená čirou hrůzou“.) Snažila jsem se namluvit si, že moje pocity jsou běžné, přes všechny důkazy o opaku – jako například přes setkání s jednou známou, na niž jsem narazila minulý týden a která právě zjistila, že je po dvou letech pokusů a zaplacení královského výkupného za léčbu neplodnosti poprvé těhotná. Byla úplně bez sebe nadšením. Svěřila mi, že odnepaměti chtěla být matkou. Přiznala, že už celé roky si tajně kupovala dětské oblečení a schovala je pod postelí, aby to manžel nenašel. Viděla jsem na její tváři radost a dobře jsem ji poznala. Stejnou radost jsem vyzařovala i já, minulé jaro, když jsem zjistila, že časopis, pro který pracuju, mě vyšle na Nový Zéland, abych napsala článek o pátrání po obří olihni. A pomyslela jsem si: „Dokud nebudu z těhotenství nadšená aspoň tak jako z cesty na Nový Zéland kvůli obří olihni, nemůžu mít žádné dítě.“

Už nechci být vdaná.

V denních hodinách jsem tuto myšlenku potlačovala, ale v noci mě doslova šířala. Jaká katastrofa. Jak můžu být tak zločinná husa, že nejprve zajdu v manželství tak daleko jen proto, abych ho posléze opustila? Teprve před rokem jsme si koupili dům. Copak jsem tenhle pěkný dům nechtěla? Nelíbil se mi? Proč tedy teď

v noci straším po jeho chodbách a lkám jako Médea? Nejsem snad hrdá na všechno, co jsme nashromáždili? Na prestižní dům v Hudson Valley, byt na Manhattanu, osm telefonních linek, přátele, pikniky a večírky, víkendy strávené toulkami po uličkách v krabicovitém supermarketu dle našeho výběru a nakupováním dalších vymožeností? Aktivně jsem se účastnila každé chvíle při vytváření tohoto života – tak proč mám pocit, že nic z toho nejsem já? Proč si připadám zavalená povinnostmi, unavená tím, že jsem hlavní živitelka rodiny, hospodyně, společenská koordinátorka, chovatelka našeho psa, manželka, brzy i nastávající matka a – ve vzácných chvílích mezi tím vším – i spisovatelka...?

Už nechci být vdaná.

Ve vedlejší místnosti na naší posteli spal můj manžel. Stejnou měrou jsem ho milovala a zároveň jsem ho nedokázala vystát. Nemohla jsem ho vzbudit, abych se s ním podělila o své utrpení – k čemu by to bylo? Už bez toho celé měsíce sleduje, jak se rozkládám, jak se chovám jako bláznivá ženská (oba jsme se na tom výrazu shodli) a jen ho unavuju. Oba jsme věděli, že *se mnou něco je*, a jemu pomalu docházela trpělivost. Hádali jsme se, brečeli jsme a byli jsme vyčerpaní tak, jak mohou být vyčerpaní jen dva lidé, jejichž manželství se rozpadá. V očích se nám usídlil pohled uprchlíků.

Řada důvodů, proč už jsem nechtěla být manželkou tohoto muže, je příliš osobních a trýznivých na to, abych je tady uváděla. Mnoho z nich souviselo s mými problémy, ale podstatná část také s jeho. To je jediné přirozené – v manželství vystupují vždy dva lidé, dva hlasy, dva názory, dva neslučitelné soubory názorů, tužeb a omezení. Myslím si však, že není vhodné, abych ve své knize psala o jeho problémech. Také bych nemohla po nikom žádat, aby mi věřil, že jsem schopna podat objektivní verzi našeho příběhu, a proto se postupným zhroucením našeho manželství nebudu zabývat. Stejně tak zde nebudu rozebírat všechny důvody, proč jsem dřív chtěla být jeho ženou, jeho úžasné stránky, ani to, jak jsem ho milovala, proč jsem si ho vzala a proč jsem si nedokázala představit svůj život bez něho. Do žádné z těchto věcí se nebudu pouštět. Stačí říct, že té noci představoval stále můj maják a stejnou měrou i mého albatrosa. Jediná možnost, která mi připadala ještě nemyslitelnější než odejít, bylo zůstat. Jediná věc, která mi

připadala ještě nemožnější než zůstat, bylo odejít. Nechtěla jsem nic a nikoho zničit. Jednoduše jsem chtěla tiše vyklouznout zadními vrátky, aniž bych způsobila nějaké pozdvižení nebo následky, a pak neustávat v pohybu, dokud nedoběhnu až do Grónska.

Tato část mého příběhu není šťastná, já vím. Ale zmiňuju se zde o ní, protože na té podlaze v koupelně se schylovalo k něčemu, co mělo navždy změnit směr mého života – skoro jako jedna z těch šílených astronomických superudálostí, kdy se planeta bez jakéhokoli důvodu náhle přetočí, posune se její rozžhavené jádro, pohnou se oba póly a dojde k radikální změně celkového tvaru, takže se z koule náhle stane kvádr. Něco takového.

Došlo k tomu, že jsem se začala modlit.

Však víte – k *Bohu*.

3

Tehdy to pro mne bylo poprvé. A protože to je také poprvé, co jsem ve své knize použila ono záludné slovo *Bůh*, a jelikož se toto slovo na následujících stránkách objeví častěji, zdá se mi vhodné, abych se zde na okamžik zastavila a vysvětlila, co tím myslím, když to slovo používám, už proto, aby se lidé rovnou mohli rozhodnout, jak moc by se měli cítit uraženi.

Polemiku o tom, jestli Bůh existuje, nebo ne, si nechám na později (ne – mám ještě lepší nápad: vynechejme tuto diskusi docela), a tak mi nejprve dovolte, abych objasnila, proč používám slovo *Bůh*, když bych tak snadno mohla napsat *Jehova*, *Alláh*, *Šiva*, *Brahma*, *Višnu* nebo *Zeus*. Také bych mohla označovat Boha jako „To“, což je přesně ve stylu starých rukopisů v sanskrtu a také se to podle mého názoru přibližuje té všezahrnující a nepopsatelné entitě, jejíž přítomnost jsem někdy cítila. Jenže „To“ mi připadá příliš neosobní – spíš jako věc než jako bytost – a nemohla bych se k „Tomu“ modlit. Ze stejného důvodu neadresuji své modlitby Všemohúru, Velké prázdnotě, Síle, Nejvyšší bytosti, Celku, Stvořiteli, Světlu, Vyšší moci ani nejpoetičtější variantě Božího jména, které, tuším, pochází z gnostických evangelií a zní Stín na rozcestí.

Nemám vůbec nic proti těmto jménům. Považuji je všechna za rovnocenná a naprosto stejně adekvátní i neadekvátní popisy nepopsatelného. Ale všichni potřebujeme nějaké funkční označení této nepopsatelnosti a „Bůh“ je slovo, které mi připadá nejhřejivější, a proto je používám. Také bych se měla přiznat, že obecně hovořím o Bohu jako o Něm, což mě nijak netrápí, protože z mého pohledu jde o praktické osobní zájmeno, nikoli o anatomický popis či o důvod k revoluci. Samozřejmě mi nevádí, pokud lidé uvažují o Bohu jako o Bohyni, tedy o Ní, a chápu i jejich důvody k takovému konání. Opakuji – pro mne jde o rovnocenné termíny, naprosto stejně adekvátní i neadekvátní. Domnívám se ovšem, že uvádění obou zájmen s velkými prvními písmeny je samozřejmě namístě, jakožto drobná zdvořilost v přítomnosti něčeho božského.

Kulturně, ač nikoli teologicky, jsem křesťanka. Narodila jsem se jako protestantka bílého anglosaského vyznání. A i když miluji onoho velkého učitele míru zvaného Ježíš a i když si osobuji právo ptát se v jistých perných situacích sama sebe, jak by si počínal On, nemohu přijmout konzervativní pravidlo křesťanství trvající na tom, že Kristus představuje *jedinou* cestu vedoucí k Bohu. Přísně vzato se tedy nemohu nazvat křesťankou. Většina křesťanů, které znám, akceptuje mé názory s nadhledem a nepředpojatostí. Na druhou stranu ale také většina křesťanů, které znám, nehovoří nijak nekompromisně. Pro ty, kteří tak mluví (a myslí), zde nemohu udělat nic jiného, než vyjádřit své politování nad jejich případně raněnými city a s omluvou se jim klidit z cesty.

Už tradičně u mě měly odezvu transcendentní a mystické prvky všech náboženství. Vždy jsem reagovala bezdechým vzrušením na každého, kdo říkal, že Bůh nedlí v dogmatických svatých knihách ani na vzdáleném trůnu na nebesích, ale místo toho setrvává v naší bezprostřední blízkosti – daleko blíže, než si dokážeme představit – a dýchá prostřednictvím našich vlastních srdcí. Vděčně reaguji na každého, kdo někdy podnikl cestu do centra svého srdce a vzápětí se vrátil do našeho světa s poselstvím, že Bůh je *prožitkem nejvyšší lásky*. Ve všech náboženských tradicích na Zemi vždy vystupovali mystičtí světci, kteří přicházeli právě s takovou zvěstí. Mnoho z nich bohužel skončilo ve vězení nebo na popravišti. I tak o nich mám to nejvyšší mínění.

Nakonec jsem dospěla k velice jednoduché víře. Vysvětlím to asi takto: Kdysi jsem mívala skutečně skvělou fenku. Pocházela z útulku. Byla křížencem asi tak deseti různých plemen, ale zdálo se, že od všech zdělila jen to nejlepší. Byla hnědá. Když se mě lidé ptali: „Co je to za rasu?“, vždy jsem odpovídala stejně: „Hnědý pes.“ Obdobně, je-li nastolena otázka: „V jakého Boha věříte?“, je má odpověď snadná: „Věřím ve velkolepého Boha.“

4

Jistě, od té noci na podlaze koupelny, kdy jsem poprvé hovořila přímo s Bohem, jsem měla hodně času zformulovat své názory na božskou podstatu. Uprostřed té listopadové krize jsem ale neměla zájem o vyjádření teologických názorů. Zajímala jsem se jen o spásu vlastního života. Konečně jsem si přiznala, že jsem dosáhla stavu beznaděje a život ohrožujícího zoufalství, a napadlo mě, že lidé v takovém stavu někdy přistupují k Bohu s žádostí o pomoc. Myslím, že jsem to četla v nějaké knize.

Tehdy jsem mezi přerývanými vzlyky řekla Bohu něco jako: „Ahoj, Bože. Jak se máš? Já jsem Liz. Ráda tě poznávám.“

Správně – promlouvala jsem ke stvořiteli vesmíru, jako kdyby nás právě představili na nějakém koktejlovém večírku. Ale musíme ve svém životě stavět na tom, co známe, a toto jsou slova, která na počátku nějaké známosti používám vždycky. Vlastně jsem se musela vši silou držet, abych nedodala: Vždycky jsem byla velká obdivovatelka tvého díla...

„Omlouvám se, že tě obtěžuji takhle pozdě v noci,“ pokračovala jsem. „Ale mám vážné potíže. A taky se omlouvám, že jsem tě přímo neoslovila nikdy předtím, ale doufám, že jsem vždycky vyjadřovala dostatečnou vděčnost za všechna požehnání, kterými jsi mě v životě obdařil.“

Tato myšlenka zapřičinila, že jsem zavzlykala ještě hlasitěji. Bůh si na mě počkal. Dala jsem se dohromady, alespoň tak, abych mohla navázat: „Nejsem odbornice na modlení, jak jistě víš. Ale mohl bys mi, prosím, pomoci? Zoufale potřebuju tvou podporu.“

Nevím, co mám dělat. Potřebuju odpověď. Prosím, řekni mi, co mám dělat. Prosím, řekni mi, co mám dělat. Prosím, řekni mi, co mám dělat...

A tak se modlitba zúžila na jedinou naléhavou prosbu – *Prosím, řekni mi, co mám dělat* – kterou jsem opakovala znovu a znovu. Nevím, kolikrát jsem takhle žadonila. Vím jen to, že jsem žadonila jako někdo, kdo prosí o svůj život. Během celé té doby jsem pořád plakala.

Dokud jsem – docela náhle – nepřestala.

Docela náhle mi došlo, že už nepláču. Vlastně jsem přestala brečet uprostřed vzlyku. Veškeré mé strádání ze mě vmžiku spadlo, jako kdyby je někdo odsál. Zvedla jsem čelo z podlahy a překvapeně jsem si sedla, napůl očekávajíc, že spatřím Nejvyšší Bytost, která vysušila mé slzy. Nikdo tam ale nebyl. Byla jsem sama. Jenže ne dočista sama. Něco mě obklopovalo – něco, co dokážu popsat jen jako malou oázu ticha, ticha tak vzácného, že jsem nechtěla ani vydechnout ze strachu, abych je nevyplašila. Zůstala jsem potichu. Nevzpomínala jsem si, jestli jsem vůbec někdy zažila takový klid.

Pak jsem uslyšela hlas. Prosím, nepropadejte panice – nešlo o žádný starozákonně hollywoodský hlas Charltona Hestona ani mě ten hlas nenabádal, abych za svým domem postavila baseballové hřiště. Jednalo se o můj vlastní hlas, promlouvající z mého nitra. Byl to ale můj hlas, jak jsem jej dosud nikdy neslyšela – dokonale moudrý, klidný a soucitný. Tak by můj hlas zněl, kdybych někdy zažila lásku a jistotu. Jak jen mohu popsat teplo sympatií, které jej prozařovaly, když mi dal odpověď, jež navždy potvrdila mou víru v Boha?

Ten hlas řekl: *Vrať se do postele, Liz.*

Vydechla jsem.

Náhle mi bylo naprosto jasné, že to je vskutku to jediné, co mohu učinit. Žádnou jinou odpověď bych nepřijala. Nedůvěřovala bych silnému, dunivému hlasu, který by zaburácel: *Musíš se rozvést se svým manželem!* nebo naopak: *Nesmíš se rozvést se svým manželem!* Protože v tom není ukryta opravdová moudrost. Skutečná moudrost poskytuje v dané chvíli jediné možné řešení, a tu noc jediné možné řešení spočívalo v tom, že půjdu zpátky do postele. *Vrať se do postele*, pravil onen vševědoucí vnitřní hlas, protože definitivní odpověď nepotřebuješ znát hned teď a tady, v listopadový

čtvrtek ve tři hodiny ráno. *Vrat' se do postele*, protože tě miluji. *Vrat' se do postele*, protože jediné, co nyní potřebuješ, je dobře si odpočnout a dobře se o sebe starat, dokud se nedozvíš odpověď. *Vrat' se do postele*, abys, až udeří bouře, byla dostatečně silná a dokázala sis s ní poradit. A bouře přichází, drahá. Bude tu velice brzy. Ale dnes v noci ještě ne. A proto:

Vrat' se do postele, Liz.

Tato drobná epizoda měla svým způsobem všechny znaky typické křesťanské konverze – temný soumrak v duši, volání o pomoc, odpovídající hlas, pocit proměny. Ale neřekla bych, že jsem to chápala jako náboženskou *konverzi*, alespoň ne v tradičním smyslu opětovného zrození a spásy. Místo toho bych svůj tehdejší prožitek nazvala spíše náboženskou *konverzací*. Jednalo se o první slova otevřeného a objevitelského dialogu, který mne nakonec přivede vskutku velice blízko Bohu.

5

Kdybych měla sebemenší tušení, že se všechno – jak kdysi řekla Lily Tomlinová – o hodně zhorší, než se to zhorší ještě víc, nejsem si jista, jak dobře bych se té noci vyspala. Ale o sedm obtížných měsíců později jsem od manžela odešla. Když jsem konečně dospěla k tomuto rozhodnutí, myslela jsem si, že to nejhorší mám za sebou. To jen dokazuje, jak málo jsem věděla o rozvodech.

V magazínu *The New Yorker* kdysi vyšel takový kreslený příběh. Dvě ženy si povídají a jedna říká druhé: „Jestli chceš někoho opravdu poznat, musíš se s ním rozvést.“ Má zkušenost byla samozřejmě zcela opačná. Já bych to formulovala tak, že pokud chcete PŘESTAT někoho znát, musíte se s ním rozvést. Nebo s ní. Protože právě to se přihodilo mně a mému manželovi. Věřím, že jsme se navzájem ohromili tím, jak rychle jsme se z lidí, kteří se znají nejlépe na světě, změnili v dvojici těch jeden pro druhého nejnePOCHOPITELNĚJŠÍCH cizinců, jací kdy žili. Pod povrchem tohoto odcizení se skrývala otřesná skutečnost, že jsme oba dělali věci, jaké by ten druhý nikdy nepovažoval za možné. Jeho nikdy ani ve

snu nenapadlo, že bych ho opravdu opustila, a já jsem ani v nejdivočejších fantaziích nečekala, že mi můj odchod tak ztíží.

Když jsem od něj potom odešla, naprosto vážně jsem věřila tomu, že všechny praktické záležitosti dokážeme vyřídit během několika hodin s kalkulačkou, trochou selského rozumu a špetkou dobré vůle vůči osobě, kterou jsme kdysi milovali. Můj první návrh zněl, abychom prodali dům a rozdělili se o peníze půl na půl. Nikdy mě nenapadlo postupovat jinak. Manželovi tato nabídka nepřipadala fér, a tak jsem ji zvýšila. Dokonce jsem navrhla úplně jiný typ dělení fifty-fifty: Co kdyby si vzal veškerý majetek a já na sebe vzala veškerou vinu? Ale dokonce ani tento návrh nevedl k dohodě. Byla jsem na rozpacích, jak dál. Jak máte pokračovat ve vyjednávání, když už jste nabídli všechno? Nemohla jsem dělat nic jiného, než čekat na jeho protinávrh. Můj pocit viny z toho, že jsem ho opustila, mi nedovoloval si myslet, že mám právo na sebemenší část peněz, které jsem v uplynulém desetiletí vydělala. Má nově objevená spiritualita mě navíc měla k tomu, že je životně důležité, abychom spolu neválčili. Taková tedy byla má pozice: nechtěla jsem se mu bránit ani jsem s ním nechtěla bojovat. Po dlouhý čas jsem dokonce navzdory radám všech, kterým na mě záleželo, odmítala navštívit právníka, neboť jsem to považovala za válečný akt. Chtěla jsem ke všemu přistupovat jako Gándhí. Chtěla jsem být jako Nelson Mandela. Tehdy jsem si neuvědomovala, že Gándhí i Mandela byli oba *právníci*.

Měsíce ubíhaly. Můj život se odbýval v zemi nikoho, zatímco jsem čekala, až budu volná, a na to, jak budou vypadat podmínky rozvodu. Žili jsme odděleně (manžel se přestěhoval do našeho manhattanského bytu), ale nic se nevyřešilo. Hromadily se účty, naše kariéry stagnovaly, dům se měnil v ruiny a manželovo mlčení přerušovala jen jeho občasná připomenutí, jaká jsem zločinecká mrcha.

A pak se objevil David.

Všechny komplikace a traumata těch ošklivých rozvodových let ještě znásobilo drama s Davidem – chlapíkem, do něhož jsem se zamilovala, když jsem odcházela z manželství. Řekla jsem právě, že jsem se do něj „zamilovala“? Chtěla jsem říct, že jsem vyskočila z manželství a vrhla se přímo do Davidovy náruče, právě tak, jak se kreslené cirkusové postavičky vrhají z vysoké plošiny do malé skle-

ničky s vodou, v níž zcela zmizí. Přimkla jsem se k Davidovi v pokusu uniknout z manželství, jako kdyby byl posledním vrtulníkem startujícím ze Saigonu. Vložila jsem do něj všechny naděje na svou záchranu a štěstí. A ano, milovala jsem ho. Ale kdyby mě napadlo silnější slovo než „zoufalé“, kterým bych popsala, jak jsem Davida milovala, použila bych ho tady, a zoufalá láska je vždycky ta nejtěžší.

Jakmile jsem opustila manžela, nastěhovala jsem se rovnou k Davidovi. Byl to – a stále ještě je – krásný mladý muž. Rozený Newyorčan, herec a spisovatel, a také majitel těch hnědých italských očí s matným středem, které mě vždy (už jsem se o tom zmínila?) přitahovaly. Života znalý, nezávislý, vegetarián, vulgárně mluvící, spirituální, svůdný. Rebelující básník a jogín z Yonkers. Božský, sexy novic. Důležitější než život. Větší než velký. Nebo aspoň pro mne. Když mě poprvé moje nejlepší přítelkyně Susan slyšela, jak o něm vyprávím, vrhla jediný pohled na mou horečnatou tvář a řekla: „Ach můj bože, holka, jsi v pěkné bryndě.“

Potkali jsme se, protože David měl roli ve hře založené na povídkách, jež jsem napsala. Hrál postavu, kterou jsem stvořila, což je dosti výmluvné. Při zoufalé lásce je to vždycky tak, nebo ne? Při zoufalé lásce vždycky tvoříme postavy svých partnerů, požadujeme od nich, aby byli takoví, jaké je potřebujeme mít, a pak jsme zničení z toho, když odmítnou hrát úlohu, kterou jsme jim přisoudili.

Ale v těch prvních měsících, kdy byl stále mým romantickým hrdinou a já zase pořád ještě ztělesněním jeho snu, jsme prožívali nádherné období. Bylo v něm vzrušení a soulad, jaký jsem si nikdy ani nedovedla představit. Vynalezli jsme vlastní jazyk. Jezdili jsme na výlety. Podnikali jsme túry na vrcholy hor, plavali a potápěli se ke dnům jezer a plánovali cesty po celém světě, na které se společně vydáme. Ve frontě na Registru motorových vozidel jsme si užili víc zábavy, než si většina párů užije během celých líbánek. Vymysleli jsme jeden druhému stejnou přezdívku, aby nás nic nerozdělovalo. Dávali jsme si cíle, sliby, přísahy a společné večere. Četl mi knihy a *pral moje prádlo*. (Když se to stalo poprvé, volala jsem Susan, abych jí tento zázrak ohromeně oznámila, jako kdybych zrovna přistihla velblouda, jak telefonuje. Řekla jsem jí: „Muž právě vypral *moje* šaty! A dokonce mi ručně vypral jemné prádlo!“ Ona jen zopakovala. „Ach můj bože, holka, jsi v pěkné bryndě.“)

První společné léto Liz a Davida vypadalo jako montáž ze všech zamilovaných romantických filmů, jaké jste kdy viděli, až po cákání v příboji a běh ruky v ruce po louce zalité posledními paprsky večerního slunce. V tu dobu jsem se stále domnívala, že by můj rozvod mohl postupovat kultivovaně, i když jsme se s manželem dohodli, že o tom celé léto nebudeme mluvit, abychom oba vychladli. Bylo tak jednoduché nemyslet na takové věci uprostřed takového štěstí. A potom léto (jinak známé pod označením „odklad nevyhnutelného“) skončilo.

Devátého září 2001 jsem se naposledy setkala se svým manželem tvář v tvář, aniž bych si uvědomila, že každé další setkání už proběhne za přítomnosti právníků, kteří budou sloužit jako prostředníci. Dali jsme si večeři v restauraci. Pokoušela jsem se hovořit o našem odloučení, ale jen jsme se pohádali. Dal mi najevo, že jsem lhářka a zrádkyně, že mě nenávidí a že už se mnou nechce nikdy mluvit. O dvě rána později jsem se po noci neklidného spánku probudila, abych zjistila, že do dvou nejvyšších budov v mém městě narazilo unesené letadlo. Připadalo mi, že ze všeho neporazitelného, co dříve stálo bok po boku, nyní zbývá jen doutnající lavina sutin. Zavolala jsem manželovi, abych se ujistila, že je v pořádku, a společně jsme plakali nad tím neštěstím, ale nejela jsem za ním. Ani během toho týdne, kdy všichni v New Yorku ve stínu daleko větší tragédie odložili vzájemnou nevráživost, jsem se k manželovi nevrátila. Tak jsme oba pochopili, že je definitivně a nenávratně po všem.

Nebude příliš velkou nadsázkou, když řeknu, že následující čtyři měsíce jsem pořádně oka nezamhouřila.

Myslela jsem si, že hůř mi už být nemůže, ale teprve nyní (v souladu s očividným zhroucením celého světa) se můj život roztránil na kousky. Trhnu sebou vždycky, když si vzpomenu, co všechno jsem naložila na Davida během oněch měsíců, co jsme bydleli spolu, bezprostředně po 11. září a mé odluce od manžela. Jen si představte jeho překvapení, když objevil, že ta nejšťastnější a nejsebevědomější žena, jakou kdy potkal, je ve skutečnosti – jakmile ji máte celou pro sebe – temnou studnicí bezedného žalu. Zase jsem nedokázala přestat brečet. Tehdy se David začal odtahovat a já jsem si všimla odvrácené strany svého romantického hrdiny – uviděla

jsem Davida, který byl samotářský jako trosečník, na dotek chladný a potřeboval víc životního prostoru než stádo amerických bizonů.

Davidovo náhlé citové ochladnutí by pro mě pravděpodobně představovalo katastrofu i za těch nejlepších okolností, už proto, že jsem nejláskyplnější a nejpřílnavější životní forma na planetě (něco jako kříženec mezi zlatým retrívrem a vilejšem), ale navíc mě zastihlo v té nejhorší možné situaci. Byla jsem skleslá a závislá na jeho péči víc než plná náruč nedonošených trojčat. Kvůli jeho odtazitosti se má potřeba kontaktu jen zvyšovala, a tato potřeba zase vedla k dalšímu odtazení, až se nakonec dal na ústup před palbou mých slzavých výstupů typu: „Kam zas jdeš? Co se to s námi stalo?“

(Tip na randění: Tohle muži prostě MILUJÍ.)

Skutečností je, že jsem se stala závislou na Davidovi (na svou obranu mohu uvést, že je to tak trochu i jeho vina, protože je takový *homme fatale* čili „osudový muž“), a když nyní jeho pozornost ochabovala, trpěla jsem lehce předvídatelnými následky. Závislost je charakteristickým rysem každého milostného příběhu založeného na bláznivé lásce. Začíná to, když vám předmět vašeho uctívání podá opojnou, halucinogenní dávku čehosi, o čem jste se nikdy neodvážili si přiznat, že to chcete – citový vír bouřlivé lásky a pulzujícího vzrušení. Zanedlouho začnete prahnout po této zřetelné droze s vyhladovělou posedlostí každého narkomana. Když je vám později droga odeprána, okamžitě je vám zle, šlíte a jste zničení (a to se nezmiňuji o zlosti na dealera, který ve vás tuto závislost vypěstoval, ale nadále vám odmítá požadované zboží dodávat, přestože víte, že je má někde schované, ke všem čertům, protože *vám ho dřív dával zadarmo*). V dalším stadiu ztratíte na váze, klepete se v rohu a jste si jisti jen tím, že byste klidně prodali duši nebo vykradli sousedy, jen abyste *tu věc* ještě aspoň jednou jedinkrát dostali. Mezitím si předmět svého uctívání definitivně odpudíte. Dívá se na vás, jako kdybyste se nikdy v životě nesetkali, natož aby vás kdy miloval vroucí vášní. Ironií je, že mu to těžko můžete vyčítat. Chci říct, jen se na sebe podívejte. Jste ubohá hromádka neštěstí, jakou nepoznáváte ani vy sami.

A to je konec. Dorazili jste na poslední stanici milostného pobláznění – k naprostému a nelítočnému pohrdání sami sebou.

Fakt, že o tom dnes dokážu klidně psát, je mocným důkazem hojivých účinků času, protože v době, kdy se tohle všechno dělo, jsem to moc dobře nezvládala. Ztrácet Davida hned po selhání manželství, po teroristickém útoku na moje město a po těch nejhorších rozvodových ohavnostech (tuto životní zkušenost můj kamarád Brian jednou srovnal s „opravdu ošklivou automobilovou nehodou, kterou podstupujete dennodenně po dobu dvou let“)..., inu, zkrátka toho bylo příliš mnoho.

Ve dne jsme nadále s Davidem prožívali vlny smíchu a harmonie, ale v noci, v jeho posteli, když se ode mě *viditelně* odtahoval, den ze dne víc, jako kdybych měla nějakou infekční nemoc, se ze mne stával jediný člověk, který přežil nukleární zimu. Nakonec jsem se začala bát noci, jako kdyby se jednalo o mučírnu. Ležela jsem vedle Davidova krásného, nepřístupně spícího těla a upadala do panické osamělosti a detailně propracovaných myšlenek na sebevraždu. V každické části své bytosti jsem cítila bolest. Připadala jsem si jako nějaký primitivní natahovací strojek na pérko, který někdo vystavil daleko většímu tlaku, než na jaký byl konstruován, a který nyní hrozí explozí, při níž může zranit všechny, kdo se ocitnou kolem. Představovala jsem si, jak se na všechny strany rozletují kusy mého těla, aby unikly před sopečným hnízdem neštěstí, kterým jsem se stala. Ráno se David většinou vzbudil, aby mě našel, jak neklidně spím na zemi vedle jeho postele, schoulená na hromadě ručníků z koupelny, jako nějaký pes.

„Co se stalo tentokrát?“ zeptal se vždycky – další muž, kterého jsem totálně vyčerpala.

Myslím, že jsem tehdy zhubla přinejmenším o deset kilogramů.

6

Ach, ale ty roky nebyly úplně špatné...

Protože Bůh vám nikdy nezabouchne dveře před nosem, aby vám nenabídl aspoň jedno malé cukrátko (nebo jak je to v tom starém úsloví), i mně se ve stínu všeho toho trápení přihodilo několik úžasných věcí. Za prvé jsem se konečně začala učit italsky. Také

jsem si našla indickou guru. A nakonec mne jeden postarší šaman pozval, abych za ním přijela do Indonésie.

Vysvětlím to poporádku.

Tak pro začátek se všechno trochu vylepšilo, když jsem se na počátku roku 2002 odstěhovala od Davida a poprvé v životě jsem si našla byt, který jsem měla jen pro sebe. Nemohla jsem si to dovolit, protože jsem pořád platila za ten ohromný dům na předměstí, ve kterém už nikdo nebydlel a který mi můj manžel neustále neumožňoval prodat, a snažila jsem se včas vyrovnávat všechny účty za právní porady... ale bylo pro mne životně důležité, abych měla alespoň jednu ložnici sama pro sebe. Vnímala jsem ten byt téměř jako sanatorium, jako hospic, určený k mému uzdravení. Vymalovala jsem stěny těmi nejteplejšími barvami, jaké jsem objevila, a každý týden jsem si kupovala květiny, jako kdybych navštěvovala samu sebe v nemocnici. Sestra mi věnovala ohřívací láhev (abych se necítila ve studené posteli sama) a já jsem každou noc spala s termoforem přitisknutým k srdci, jako kdybych si musela ošetřovat nějaké sportovní zranění.

S Davidem jsme se rozešli nadobro. Nebo možná ne. Už si ani nevzpomínám, kolikrát jsme se během těch měsíců rozcházelí a zase scházeli. Dělo se to ale podle určitého vzorce: odešla jsem od Davida, vrátila se mi moje síla a sebedůvěra, a pak se v Davidovi (přitahovaném jako vždy mou silou a sebedůvěrou) opět rozhořela vašeň. Zdvořile, střízlivě a rozumně jsme probrali možnost „zkusit to znovu“, pokaždé s naprosto logickým plánem na minimalizaci našich zjevných rozdílů. Byli jsme rozhodnutí to nějak vyřešit. Protože jak by mohli dva lidé, kteří se tolik milují, nežít šťastně až do smrti? *Musí* to nějak jít. Nebo ne? Dali jsme se dohromady se spoustou nových nadějí a prožili spolu několik bláznivě úžasných dnů. Občas dokonce týdnů. Nakonec se ale David vždýcky zase odtáhl, já jsem se na něj upnula (nebo jsem se na něj upnula a on se odtáhl – nikdy jsme nedokázali poznat, jak to začalo) a já byla opět zničená, zatímco David byl zase pryč.

David mne neodolatelně přitahoval, ale zároveň představoval skrytou nálož, která ve mně vybuchne.

Ovšem v době, kdy jsme spolu nechodili, bez ohledu na to, jak těžké období to bylo, jsem alespoň cvičila, jaké to je žít sama. A tato zkušenost přinesla rodící se změnu v mém nitru. Začínala

jsem si uvědomovat, že – byť můj život pořád vypadal jako hromadná autonehoda na dálnici v době dovolených – jsem se ocitla na prahu proměny v jedince, který je svým vlastním pánem. Když jsem neměla sebevražedné myšlenky kvůli rozvodu ani kvůli dramatu s Davidem, vlastně jsem se cítila potěšená všemi příhradkami času a prostoru, které se objevovaly v mých dnech a během nichž jsem si dokázala položit převratně novou otázku: „Co chceš dělat *ty sama*, Liz?“

Většinu času (kdy jsem měla plno starostí s tím, abych se vykoupila z manželství) jsem se na tuto otázku neodvažovala jakkoli odpovědět, ale v soukromí jsem byla rozechvělá už z toho, že jsem si ji vůbec položila. A když jsem konečně přišla i s nějakými odpověďmi, postupovala jsem opatrně. Povolovala jsem si vyjadřovat jen nepatrná přání zvící dětských krůčků. Například:

Chci se přihlásit do kurzu jógy.

Chci z tohohle večírku odejít brzy, abych mohla jít domů a číst si knížku.

Chci si koupit nové pouzdro na tužky.

Kromě toho se neustále objevovalo i zvláštní, pokaždé stejné přání:

Chci se naučit italsky.

Po celé roky jsem si přála ovládnout italštinu – jazyk, který považuji za krásnější růží – ale nikdy jsem si nedokázala vymyslet praktické ospravedlnění toho, abych začala se studiem. Proč neoprášit znalosti němčiny či ruštiny, které jsem se kdysi učila? Nebo proč se nenaučit španělsky, abych mohla lépe porozumět milionům svých amerických spoluobčanů? Co jsem hodlala podniknout s italštinou? Stěhovat do Itálie jsem se nechystala. To už by bylo praktičtější naučit se hrát na akordeon.

Ale proč by muselo mít všechno nějaké praktické použití? Roky jsem byla zodpovědným dřičem – pracovala jsem, psala, nikdy jsem neprošvihla termín, starala jsem se o své blízké, o dásně a o zůstatek na účtu, chodila jsem k volbám atd. Má se snad v životě všechno točit jen kolem povinností? Potřebuji v tomto temném období ztráty jiné ospravedlnění ke studiu italštiny než to, že jde o jedinou věc, která mi může přinést nějaké potěšení? Kromě toho, učit se cizí jazyk není nic špatného ani absurdního. Nejde o nic podobného, jako kdybych ve věku dvaatřiceti let prohlásila: „Chci se stát

primabalerínou newyorského baletu.“ Studium jazyka je něco, co opravdu můžete uskutečnit. A tak jsem se zapsala na hodiny v jednom z těch vzdělávacích míst (též známých jako „večerní školy pro rozvedené ženy“). Moji přátelé to považovali za hrozně legrační. Kamarád Nick se mě zeptal: „Proč se učíš italsky? Aby ses – pro případ, že Itálie někdy znovu podnikne invazi do Etiopie a tentokrát uspěje – mohla vytažovat, že mluvíš jazykem, kterým se mluví hned ve dvou zemích světa?“

Ale já jsem italštinu doslova milovala. Každé slovo pro mne bylo jako ptačí zpěv, kouzelnický trik nebo lahodný lanýž. Čvachtávala jsem po hodině domů v dešti, připravila si horkou koupel, ležela jsem v pěně a četla si nahlas italský slovník, abych se odreagovala od rozvodu i od svého zlomeného srdce. Z těch slov se mi chtělo smát radostí. Začala jsem hovořit o svém mobilu jako o *il mio telefonino* (svém mrňavém telefonečku). Stala jsem se jedním z těch otravných lidí, kteří pořád vykřikují *ciao!* Až na to, že já byla ještě otravnější, protože jsem vždycky přidala vysvětlení, odkud slovo *ciao* pochází. (Když to tedy musíte vědět, jde o zkráceninu věty, kterou používali středověcí Benátčané jako důvěrný pozdrav: *Sono il suo schiavo!* Tedy: „Jsem tvůj otrok!“) Pouhé vyslovování italských frází způsobovalo, že jsem si připadala sexy a šťastná. Moje právnička mi řekla, abych si nedělala starosti – prý má jednu klientku (původem Korejku), která si po nechutném rozvodu legálně změnila jméno na něco italského, právě proto, aby se znovu cítila sexy a spokojeně.

Možná bych se koneckonců *mohla* přestěhovat do Itálie...

7

Druhou význačnou věcí, která se v té době odehrávala, bylo nově nalezené dobrodružství duchovního objevování. Samozřejmě jsem si při něm nechávala pomáhat a radit; uvedla jsem do svého života skutečnou indickou guru – za kterou budu vždy vděčná Davidovi. Poprvé jsem jí byla představena první noc, kdy jsem šla do Davidova bytu. Tak trochu jsem se naráz zamilovala do obou. Vešla

jsem k Davidovi a na jeho toaletním stolku jsem spatřila snímek oslnivě krásné indické ženy. Zeptala jsem se ho: „Kdo to je?“

Odpověděl: „Má duchovní učitelka.“

Mé srdce vynechalo jeden tep a vzápětí zakoplo a dopadlo na obličej. Pak se zase postavilo, oprášilo si kalhoty, zhluboka se nadechlo a oznámilo: „Chci mít duchovního učitele.“ Myslím to doslova – to moje *srdce* proneslo ta slova, i když prostřednictvím mých úst. Cítila jsem sama v sobě ono podivné rozdělení a moje mysl na okamžik vystoupila z těla, užasle se otočila čelem k srdci a tiše se zeptala: „Ty *CHCEŠ*?“

„*Ano*,“ odpovědělo srdce. „*Já chci*.“

Pak se mysl s nádechem sarkazmu zeptala srdce: „*A odkdy* pak?“

Ale já už znala odpověď. Od té noci na podlaze koupelny.

Můj Bože, jak já jsem chtěla duchovního učitele. Okamžitě jsem si začala sprádat fantazie o tom, jaké to bude nějakého mít. Představovala jsem si, jak ta oslnivě krásná Indka přichází po několik večerů týdně do mého bytu, sedíme spolu, popijíme čaj a rozprávíme o božské podstatě. Ona mi pak dá za úkol přečíst nějaké knihy a vysvětlit význam podivných pocitů, jež jsem zakoušela během meditace...

Všechno to fantazírování rychle pominulo, když mi David řekl o mezinárodním postavení oné ženy, o desetitisících žáků, které má a z nichž s mnoha se nikdy osobně nesetkala. I tak, vysvětlil, se každé úterý večer zde v New York City koná setkání jejich stoupenců, kteří se shromažďují, aby spolu meditovali a vzývali Boha. David dodal: „Jestli tě neděsí představa, že jsi v jedné místnosti s několika stovkami lidí, kteří monotónně prozpěvují Boží jméno v sanskrtu, můžeš jít někdy se mnou.“

Připojila jsem se k němu hned následující úterní večer. Tito obyčejní lidé zpívající k Bohu mě nejen neděsili, ale naopak jsem okamžitě pocítila, jak se moje duše vznáší na vlně jejich nápěvu k nebi. Tu noc jsem se vracela domů s pocitem, že mnou může procházet vzduch, jako kdybych byla čistým prostěradlem, vlajícím na šňůře na prádlo, jako kdyby se celý New York stal městem vytvořeným z rýžového papíru – a já byla dostatečně lehká, abych mohla běžat po jeho střechách. Začala jsem na tato setkání chodit každé úterý. Pak jsem se také jala každé ráno meditovat podle staré mantry v sanskrtu, kterou guru dala všem svým žákům (králov-

skou *Om nama šivája*, což znamená „Uctívám božství, jež ve mně sídlí.“). Pak jsem si poprvé poslechla guru osobně a z jejích slov mně naskákala husí kůže všude po těle, dokonce i na obličejí. A když jsem se doslechla, že má svůj ášram v Indii, věděla jsem, že se tam musím co nejdříve vypravit.

8

Mezitím jsem se ovšem musela vydat na cestu do Indonésie.

Která se opět uskutečnila díky úkolu, jímž mě pověřil jeden časopis. Zrovna když jsem se utápěla v lítosti nad sebou a nad tím, že jsem na mizině, opuštěná a uvězněná v „rozvodovém internačním táboře“, zeptala se mě editorka jednoho ženského časopisu, jestli by mě mohla vyslat na placenou služební cestu na Bali, abych napsala článek o jogínské dovolené. Na oplátku jsem jí položila řadu otázek typu *Jsou zelené fazolky zelené? a Umí James Brown tančit?* Jakmile jsem se dostala na Bali (což je, stručně řečeno, velice příjemné místo), učitelka, která tu vedla jogínské útočiště, se zeptala: „Když jste tu všichni, je tu někdo, kdo by rád navštívil místního šamana z deváté generace?“ (další dotaz s tak zřejmou odpovědí, že ji ani není třeba vyslovovat nahlas), a tak jsme se jedné noci všichni vydali do jeho domu.

Šaman, jak se ukázalo, byl drobný stařeček s veselýma očima, červenohnědou pletí a prakticky bezzubými ústy, jehož podobnost s postavou z *Hvězdných válek* Yodou bila do očí. Jmenoval se Ketut Lijer. Hovořil lámanou a velice zábavnou angličtinou, ale měli jsme k dispozici tlumočníka pro případ, že by se Ketut na nějakém slově zadrhl.

Naše učitelka jógy nás předem upozornila, abychom si každý pro šamana připravili jednu otázku nebo nějaký problém, že se nám pokusí s našimi potížemi pomoci. Celé dny jsem dumala, nač bych se měla zeptat. První nápady byly zcela neuspokojivé. *Přimějete mého manžela, aby souhlasil s rozvodem? Přimějete Davida, abych ho zase sexuálně přitahovala?* Oprávněně jsem se za sebe styděla: kdo odjede na druhý konec světa, do Indonésie za pra-

starým šamanem, jen aby ho požádal o pomoc v takových *dětských záležitostech*?

Takže když se mě stařec osobně zeptal, co bych skutečně chtěla, našla jsem jiná, pravdivější slova.

„Chtěla bych získat trvalý prožitek Boha,“ odpověděla jsem mu. „Někdy mám pocit, že chápu božskou podstatu tohoto světa, ale pak ji zase ztratím, protože mě ze soustředění vyruší moje bezvýznamné touhy a obavy. Chci být neustále s Bohem. Ale nechci se stát řeholnicí ani se zcela vzdát světských potěšení. Myslím, že se chci naučit, jak mám žít v tomto světě a užívat si jeho radosti, ovšem přitom se oddat Bohu.“

Ketut řekl, že na můj dotaz odpoví obrázkem. Ukázal mi náčrt, který zhotovil kdysi při meditaci. Zachycoval oboupohlavní lidskou postavu, která stála s rukama sepnutýma v modlitbě. Tato postava ale měla čtyři nohy a žádnou hlavu. Místo hlavy vyrůstalo jen divoké listoví kapradin a květín. Na srdci byl načrtnutý malý usměvavý obličej.

„Abys našla rovnováhu, po které toužíš,“ vysvětlil mi Ketut prostřednictvím tlumočnicka, „musíš se stát právě touto bytostí. Musíš se opírat nohama tak pevně o zem, až budeš mít pocit, že máš čtyři nohy místo dvou. To ti umožní zůstat ve světě. Ale musíš přestat hledět na svět svou hlavou. Hleď svým srdcem. Tak poznáš Boha.“

Pak se mě zeptal, jestli mi může číst z dlaně. Podala jsem mu levou ruku a on pokračoval v mém skládání, jako kdybych byla trojdílné puzzle.

„Jsi světoběžník,“ začal.

Pomyslela jsem si, že to je docela zjevné, když jsem zrovna v Indonésii, ale nijak jsem se o tom nešířila...

„Máš víc štěstí než kdokoli jiný, s kým jsem se kdy potkal. Budeš žít velmi dlouho, budeš mít mnoho přátel a získáš mnoho zkušeností. Uvidíš celý svět. Máš ve svém životě jediný problém. Děláš si příliš velké starosti. Pokaždé se příliš zneklidníš a zneróvníš. Kdybych ti slíbil, že už nikdy nebudeš mít důvod k jakýmkoli starostem, uvěřila bys mi?“

Nervózně jsem přikývla, ale nevěřila jsem mu.

„Pracuješ v nějaké tvůrčí oblasti, možná jako umělkyně, a dostáváš za to dobré peníze. Vždycky dostaneš dobře zapláceno

za to, co děláš. S penězi zacházíš velkoryse, možná až moc. Také tu je jeden problém. Jednou v životě přijdeš o všechny peníze. Řekl bych, že se to stane už brzy.“

„Myslím, že by se to mohlo stát v nejbližších šesti až deseti měsících,“ poznamenala jsem v myšlence na rozvod.

Ketut přitakal, jako kdyby chtěl říct: *Jo, to by tak odpovídalo.* „Ale netrap se,“ pokračoval. „Jakmile přijdeš o peníze, dostaneš je okamžitě zase zpátky. Ihned na tom budeš dobře. Prožiješ dvě manželství. Jedno krátké, jedno dlouhé. A budeš mít dvě děti...“

Čekala jsem, až dodá „jedno krátké, jedno dlouhé“, ale Ketut náhle zmlkl a mračil se na mou dlaň. Pak zamumlal: „Zvláštní...“, což je slovo, které rozhodně nechcete slyšet od člověka, který vám čte z ruky, stejně jako od zubaře. Požádal mě, jestli bych se nepřesunula přímo pod zavěšenou žárovku, aby lépe viděl.

„Mýlil jsem se,“ oznámil. „Budeš mít jen jedno dítě. Později v životě, dceru. Možná. Jestli se tak rozhodneš... ale je tu ještě něco jiného.“ Zamračil se a pak s náhlou absolutní jistotou vzhledl. „Někdy brzy se vrátíš sem na Bali. Musíš. Zůstaneš tu tři, možná čtyři měsíce. Budeš mojí přítelkyní. Možná budeš dokonce bydlet zde, s mojí rodinou. Můžu si s tebou procvičovat angličtinu. Nikdy jsem tu neměl nikoho, s kým bych si mohl procvičovat angličtinu. Myslím, že to se slovy umíš. Myslím, že ta tvořivá práce, kterou děláš, má něco společného se slovy, že ano?“

„Ano!“ vyhrkla jsem. „Jsem spisovatelka. Píšu knihy!“

„Jsi spisovatelka z New Yorku,“ potvrdil s příkývnutím. „Takže přijedeš sem na Bali, budeš tu bydlet a učit mě anglicky. A já tě budu učit všemu, co znám.“

Potom vstal a oprášil si ruce, jako kdyby chtěl říct: *Domluveno.*

Řekla jsem: „Jestli to myslíte vážně, pak já taky.“

Vycenil na mě dásně v bezzubém úsměvu a odvětil: „Měj se mile, krokodýle.“*

---

*Oblíbený pozdrav podle známé písně „See you later, alligator“, pozn. překl.

Jsem ten typ člověka, který se domnívá, že když mu indonéský šaman z deváté generace šamanů sdělí, že je jeho osudem, aby se přestěhoval na Bali a čtyři měsíce s ním žil, měl by se ze všech sil snažit o naplnění této předpovědi. A právě tak začala má představa o celoročním cestování konečně získávat pevnější obrysy. Rozhodně jsem se potřebovala nějak dostat zpátky do Indonésie, tentokrát za své. To bylo jasné. Ačkoli jsem si zatím nedokázala představit, jak to při svém chaotickém a pohnutém životě zvládnou. (Nejenže jsem stále ještě musela uzavřít nákladný rozvod, nemluvě o problémech s Davidem, ale navíc jsem pořád pracovala v časopise, kde jsem si nemohla vzít dovolenou na tři nebo čtyři měsíce.) Jenže já se *musela* vrátit. Nebo ne? Copak to nepředpověděl? Problémem bylo, že jsem taky chtěla navštívit Indii, abych se podívala do ášramu mé guru, a cesta do Indie je rovněž drahou záležitostí, pokud jde o peníze i o čas. K dovršení všech zmatků jsem poslední dobou umírala touhou odjet do Itálie, abych se pocvičila v italštině, ale také protože mě přitahovalo pomýšlení na dočasný pobyt v kultuře, která účtívá potěšení a krásu.

Všechny tyto tužby se zdály být ve vzájemném konfliktu. Zejména Itálie s Indií. Co bylo důležitější? Ta část mého já, která si chtěla pochutnávat na telecím v Benátkách? Nebo ta, která se chtěla budit dlouho před úsvitem v prostotě ášramu, aby zahájila dlouhý den meditací a modliteb? Velký sufistický básník a filozof Rúmí jednou svým studentům poradil, aby zapsali tři věci, které v životě chtějí nejvíce. Pokud je některá položka na seznamu na štiřu s jinou, jste předurčeni k nespokojenosti. Rúmí učil, že je lepší vést život s jediným cílem. Jenže co přínos z toho, když žijete harmonicky mezi extrémny? Co když se vám nějak podaří sestavit dostatečně nákladný styl života, v němž můžete synchronizovat zdánlivé protiklady do jednoho celku, kterému už nic neschází? Já jsem, přesně jak jsem to řekla tomu šamanovi na Bali, chtěla prožívat *oboje*. Chtěla jsem světská potěšení i božskou transcen-

denci – dvě chlouby v lidském životě. Chtěla jsem dosáhnout toho, čemu Řekové říkali *kalos kai agathos*, jednota dobrého a krásného. V posledních obtížných letech jsem postrádala oboje, protože potěšení i oddanost Bohu vyžadují prostor bez stresů, kde by mohly vzkvétat, a já žila v obrovském kontejneru nekončící úzkosti. Pokud šlo o udržování rovnováhy mezi touhou po radostech a dychtěním po zbožnosti... no, určitě existuje nějaký způsob, jak to zvládnout. A připadalo mi, čistě na základě mého krátkého pobytu na Bali, že se to mohu naučit právě tady. Třeba přímo od toho šamana.

Čtyři nohy na zemi, hlava plná listoví a dívat se na svět svým srdcem...

Tudíž jsem přestala se snahami o výběr země – Itálie? Indie? Indonésie? – a konečně jsem si přiznala, že se jednoduše chci vydat do všech. V každé z nich strávím čtyři měsíce. Celkem jeden rok. Samozřejmě šlo o mírně ambicióznější plán než „Chci si koupit nové pouzdro na tužky“. Ale právě to jsem chtěla. A věděla jsem, že o tom budu chtít napsat. Nechtěla jsem ani tak podrobně prozkoumat ony země jako takové – to už udělali jiní. Spíš jsem hodlala na pozadí každé z těchto zemí do hloubky prozkoumat jeden aspekt sebe samé, na místě, kde je sebezkoumání dané věci tradičně na vysoké úrovni. V Itálii jsem se chtěla ponořit do studia umění rozkoše, v Indii umění zbožnosti a v Indonésii umění nalézt mezi těmi dvěma protiklady rovnováhu. Teprve později jsem si povšimla šťastné shody, že jména všech tří zemí začínají písmenem I. Připadalo mi to jako příznivé znamení pro nalodění se na pouť za objevením sebe samé, jelikož „I“ v angličtině znamená „já“.

Jen si představte všechny ty příležitosti k posměchu, které můj nápad poskytl mým chytrolínským přátelům. Chtěla jsem jet do tří Íček, že ano? Tak proč se nevydat do Íránu, Íráku a na Island? Nebo ještě lépe – proč nestrávit rok ve velkém soustátí, v triumvirátu Íslip, I-95 a Ikea? Kamarádka Susan navrhovala, že bych mohla založit nevýdělečnou charitativní organizaci s názvem „Rozvedení bez hranic“. Všechny ty žerty ale byly předčasné, protože jsem zatím nemohla svobodně odjet nikam. Rozvod – dlouho poté, co jsem odešla z manželství – stále nikde. Začala jsem právními prostředky tlačit na manžela. Dělal jsem odporné věci ze svých nejhorších rozvodových nočních můr, jako je doručování

obsílek, vyplňování obvinění (vyžadovaných právem státu New York) o jeho údajné psychické krutosti – dokumenty, které neponechaly žádný prostor pro jemnost, žádný prostor na to, abych soudci řekla: „Hele, poslouchéjte, byl to opravdu hodně komplikovaný vztah, já jsem taky dělala obrovské chyby a je mi to moc líto, ale teď chci dosáhnout toho, abych mohla odejít.“

(Zde se na chvíličku zastavím, abych pronesla drobnou modlitbu za své laskavé čtenáře: Kéž se nikdy nemusíte rozvádět v New Yorku.)

Na jaře 2003 dospěla situace k bodu obratu. Rok a půl poté, co jsem ho opustila, byl můj manžel konečně ochoten diskutovat o podmínkách rozvodové dohody. Ano, chtěl peníze a dům a pronájem manhattanského bytu – všechno, co jsem mu celou tu dobu nabízela. Ale také žádal věci, na jaké jsem nikdy nepomyslela (podíl na autorských honorářích za knihy, které jsem napsala během manželství, podíl z možného budoucího prodeje práv na zfilmování mých děl a podobně), a tady jsem musela konečně zvednout hlas v protestu. Následovaly měsíce vyjednávání mezi našimi právními zástupci a na stůl se pomaloučku propracovával určitý kompromis, takže to začínalo vypadat, že by můj manžel mohl přijmout modifikovanou dohodu. Bude mě to stát hromadu peněz, ale soudní boj by byl nekonečně dražší a časově náročnější, nemluvě o tom, že by nám rozleptával duše ještě víc. Kdyby tu dohodu podepsal, budu moct zaplatit a pak odejít. Což by mi v tu chvíli zcela vyhovovalo. Náš vztah byl dokonale v troskách, stejně jako veškerá úcta, kterou jsme dřív k sobě chovali, a já nechtěla nic jiného, než uniknout.

Otázka však zněla: Podepíše to? Uběhlo několik týdnů, během nichž bojoval o další detaily. Jestli s touto dohodou nebude souhlasit, budeme muset jít k soudu. Soud by téměř jistě znamenal, že každý zbývajících cent padne na právní poplatky. A nejhorší bylo, že proces by znamenal další rok – přinejmenším – házení špíny. Takže ať se manžel rozhodne jakkoli (koneckonců byl to pořád můj manžel), určí to běh mého života na další rok. Vydám se na cesty do Itálie, Indie a Indonésie, nebo se budu podrobovat křížovým výsledkům někde ve sklepení soudní budovy při slyšení svědků?

Každý den jsem přinejmenším čtrnáctkrát volala své zástupkyni – *něco nového?* – a ona mě každý den ujišťovala, že dělá co může

a že mi zavolá, jakmile bude dohoda podepsána. Nervozita, kterou jsem v tu dobu cítila, představovala něco mezi čekáním, až si vás ředitel školy zavolá na koberec, a čekáním na výsledky biopsie. Strašně ráda bych tu napsala, že jsem zůstala klidná jako zenový mnich, ale nebyla by to pravda. Nejednu noc jsem v záchvatu vzteku mlátila softbalovou pálkou do pohovky. Většinu času jsem se zmítala v bolestné depresi.

Mezitím jsem se opět rozešla s Davidem. Tentokrát se zdálo, že navždy. Nebo možná taky ne – nedokázali jsme se jeden od druhého totálně odpoutat. Často mne přemáhala touha obětovat vše jen pro jeho lásku. Jindy mě instinkty nabádaly k opaku – zařídit, aby mezi mnou a tím chlápkem bylo co nejvíc světadílů a oceánů, a tak znovu nalézt klid a štěstí.

Na tváři se mi začaly vytvářet vrásky – trvalé vrypy mezi obočím, od pláče a starostí.

A uprostřed toho všeho vyšla kniha, kterou jsem napsala před několika lety, v paperbackovém vydání, a já se musela vypravit na menší propagační turné. Jako společníci jsem si vzala svou kamarádku Ivu. Iva je stejně stará jako já, ale vyrostla v Bejrútu v Libanonu. Což znamená, že zatímco já jsem sportovala a chodila na konkurzy do muzikálů na connecticutské střední škole, ona se pět nocí ze sedmi krčila v krytu a přála si, aby nezemřela. Nejsem si jista, jak časné vystavení takovému násilí mohlo vytvořit tak vyrovnanou osobu, ale Iva je vskutku jedním z neklidnějších lidí, jaké znám. Kromě toho má i to, čemu říkám „Batmanův mobil s linkou do vesmíru“, něco jako její exkluzivní kanál k Bohu, se spojením čtyřiašest hodin denně.

Takže jsme spolu jely po Kansasu, já byla ve svém normálním stavu propoceného zmatku ohledně rozvodové dohody – *podepíše, nebo nepodepíše?* – a řekla jsem Ivě: „Myslím, že další rok u soudu bych nepřežila. Přála bych si, aby zasáhla Boží intervence. Přála bych si, abych mohla Bohu napsat petici a požádat ho, aby už to skončilo.“

„Tak proč to neuděláš?“

Vysvětlila jsem Ivě svoje osobní názory na modlitbu. Zejména to, že nemám dobrý pocit z prošení o konkrétní věci, protože mi to připadá jako určitá slabost ve víře. Nemám ráda žádosti typu „Změnil bys tohle nebo tamto v mém životě, protože je to pro mne

obtížné?“. Protože – kdo ví? – Bůh možná z nějakého důvodu chce, abych dané výzvě čelila. Raději se modlím o odvalu, abych se dokázala vypořádat se vším, co mi život přichystá, s duševní rovnováhou, bez ohledu na to, jak všechno dopadne.

Iva mě zdvořile vyslechla a pak se zeptala: „Kdes na takovou pitomost přišla?“

„Co tím myslíš?“

„Kdes přišla na to, že nesmíš prostřednictvím modlitby žádat vesmír o pomoc? Jsi součástí vesmíru, Liz. Jsi jeho základní složka – máš plné právo účastnit se činů vesmíru a dávat najevo svoje pocity. Tak se na něj obrať. Předlož svoje argumenty. Věř mi – přinejmenším budou přijaty ke zvážení.“

„Opravdu?“ Tohle pro mě byla novinka.

„Opravdu! Poslyš – kdybys měla napsat Bohu petici právě teď, co by v ní stálo?“

Na chvilku jsem se zamyslela, vytáhla jsem zápisník a sestavila tento dopis:

Drahý Bože,

prosím, zasáhni a pomoz mi ukončit tenhle rozvod. Můj manžel a já jsme selhali v manželství a nyní selháváme i při rozvodu. Ten proces plný jedu způsobuje trápení nám i všem, kterým na nás záleží.

Uvědomuji si, že jsi zaneprázdněný válkami, tragédiemi a daleko většími konflikty, než jsou pokračující rozepře jednoho nefungujícího páru, ale mám pocit, že zdraví planety je ovlivněno zdravím každého jedince, který na ní žije. Dokud spolu bojují třeba jen dvě duše, je jejich zápasem kontaminovaný celý svět. A obdobně, pokud jsou třeba jen dvě duše uchráněny dalších neshod, zvýší to obecné zdraví světa, jako několik zdravých buněk může zvýšit zdraví celého těla.

Obrácím se na tebe se svou nejpokornější prosbou, abys nám pomohl vyřešit naše problémy a dal dvěma lidem šanci znovu být svobodní a šťastní. Tak svět, který je až příliš zamořen různým trápením, pobude alespoň trochu nepřátelství a hořkosti.

Děkuji ti za to, žeš mi laskavě věnoval pozornost.

S úctou,

Elizabeth M. Gilbertová

Přečetla jsem svou prosbu Ivě a ta souhlasně přikývla.

„Pod to bych se taky podepsala,“ podotkla.

Podávala jsem jí petici i s tužkou, ale měla plné ruce řízení, a tak řekla: „Ne, řekněme, že už jsem to podepsala. Svým srdcem.“

„Díky, Ivo. Oceňuju tvou podporu.“

„Takže, kdo další by to mohl podepsat?“ zeptala se.

„Moje rodina. Matka i otec. Moje sestra.“

„Fajn,“ odvětila. „Právě podepsali. Ber to tak, že jejich jména už jsou připojena pod textem. Cítila jsem, jak podepisují. Jsou na seznamu. Dobrá – kdo další? Začni říkat jména.“

A tak jsem začala odříkávat jména všech lidí, o kterých jsem si myslela, že by mou petici podpořili. Vyjmenovala jsem všechny blízké přátele, nějaké příbuzné i spolupracovníky. Po každém jménu Iva s jistotou pronesla: „Jo. Právě podepsal,“ nebo „Teď podepsala.“ Občas se ke mně připojila se svými signatáři, jako třeba: „Právě to podepsali moji rodiče. Vychovávali svoje děti za války. Nesnášejí bezdůvodné konflikty. Byli by šťastní, kdyby tvůj rozvod skončil.“

Zavřela jsem oči a čekala, až mě napadnou další jména.

„Myslím, že právě podepsali i Bill a Hillary Clintonovi,“ ozvala jsem se.

„O tom nepochybuji,“ odvětila. „Poslouchej, Liz – tvoji petici mohl podepsat každý. Chápeš? Pomysli na kohokoli, živého či mrtvého, a začni sbírat podpisy.“

„Právě podepsal svatý František z Assisi!“

„No jistěže!“ Iva s naprostým přesvědčením pleskla dlaní o volant.

A to už jsem se rozjela:

„Právě podepsal Abraham Lincoln! A Gándhí, Mandela a všichni mírotvůrci. Eleanor Rooseveltová, Matka Tereza, Bono, Jimmy Carter, Muhammad Alí, Jackie Robinsonová a dalajlama... a moje babička, která umřela v roce 1984, i druhá babička, která ještě žije... a můj učitel italštiny, můj terapeut, můj agent... a Martin Luther King mladší a Katharine Hepburnová... a Martin Scorsese (což bys do něj možná neřekla, ale i tak je to od něj milé)... a samozřejmě má guru... a Joanne Woodwardová a Johanka z Arku a paní Carpenterová, moje učitelka ve čtvrté třídě, a Jim Henson...“

Chrlila jsem jména a nepřestávala jsem skoro celou hodinu, po kterou jsme jeli Kansasem. Má petice za mír se protahovala o stránky neviditelných podpisů. Iva stále potvrzovala, že se nemýlím – *Ano, podepsal, jo, podepsala* – a mě naplnil ohromný pocit, že jsem pod ochranou všech těch jmen a že mě svou společnou dobrou vůlí obklopují.

Proud jmen se konečně zklidnil a já se zklidnila s ním. Cítila jsem se ospalá. Iva řekla: „Zdřímni si. Já budu řídit.“ Zavřela jsem oči. Napadlo mě poslední jméno. „Právě podepsal Michael J. Fox,“ zamumlala jsem a upadla do spánku. Nevím, jak dlouho jsem spala, možná jenom deset minut, ale rozhodně hluboce. Když jsem se vzbudila, Iva pořád řídila a broukala si pro sebe nějakou melodii. Zívla jsem.

Zazvonil mi mobil.

Podívala jsem se na ten šílený malý *telefonino*, který se vzrušeně chvěl v popelníku pronajatého vozu. Byla jsem popletená, opojená spánkem, a najednou jsem si nedokázala vzpomenout, jak se s tím zatraceným mobilem zachází.

„No tak,“ pobídla mě Iva. „Zvedni to.“

Zvedla jsem telefon a zašeptala: „Haló.“

„Skvělá zpráva!“ oznámila moje právní zástupkyně z dalekého New Yorku. „Právě to podepsal!“

10

○ pár týdnů později jsem už byla v Itálii.

Opustila jsem zaměstnání, zaplatila to, co jsem podle rozvodové úmluvy měla, i účty za právníky, vzdala jsem se svého domu i bytu, věci, které zbyly, jsem dala do úschovy ke své sestře a zabalila si dva kufry. Zahájila jsem svůj cestovatelský rok. A opravdu jsem si to všechno mohla dovolit, díky ohromujícímu osobnímu zázraku: můj vydavatel koupil dopředu práva na knihu, kterou o své cestě napíšu. Jinými slovy to nakonec všechno dopadlo přesně tak, jak mi ten indonéský šaman předpověděl. Přišla jsem o všechny peníze, ale

tato ztráta byla okamžitě nahrazena – nebo jsem aspoň dostala tolik, abych si mohla rok v klidu žít.

Takže nyní bydlím v Římě. Našla jsem si tichý jednopokojový byt v historické budově stojící jen několik úzkých bloků od Španělských schodů, v úhledných stínech elegantních Zahrad Borgiů, přímo nad Piazza del Popolo, kde starověcí Římané pořádali závody vozatajů. Jistě, tato oblast postrádá onu rozmáchlou majestátnost mého sousedství v New Yorku s vyhlídkou na vjezd do Lincolnova tunelu, ale i tak...

Mně to stačí.

11

První jídlo, které jsem si v Římě dala, nebylo nic moc. Nějaké domácí těstoviny (špagety se zamíchanými přísadami) s osmaženým špenátem a česnekem. (Velký romantický básník Shelley kdysi napsal svému příteli do Anglie naprosto konsternovaný dopis o italské kuchyni: „Mladé ženy z vyšších vrstev opravdu jedí – nikdy neuhodneš co: ČESNEK!“) Kromě toho jsem měla artyčok, jen abych ho zkusila. Římané jsou na svoje artyčoky hrozně hrdí. Pak následovalo překvapení – vedlejší chod, který mi číšnice přinesla zadarmo: osmažené květy cukety s malou tečkou sýra uprostřed (připravené tak jemně, že si květy pravděpodobně nevšimly, že už nejsou na rostlině). Po špagetách jsem ještě zkusila telecí. Jo, a taky jsem sama vypila celou láhev domácího červeného vína. A pojedla jsem něco teplého chleba s olivovým olejem a solí. Jako dezert tiramisu.

Když jsem po večeři kráčela domů, někdy kolem jedenácté hodiny v noci, zaslechla jsem hluk, vycházející z jednoho domu v mé ulici. Znělo to jako sjezd sedmiletých dětí – možná narozeninový večírek? Smích, křik a pobíhání. Vystoupala jsem po schodech do svého bytu, lehla si do nové postele a zhasla světlo. Čekala jsem, až si začnu dělat starosti nebo plakat, protože to se mi po zhasnutí obvykle stávalo, ale ve skutečnosti mi bylo dobře. Fajn. Cítila jsem první příznaky spokojenosti.

Mé unavené tělo se otázalo mé unavené mysli: „Takže tohle jsi potřebovala?“

Nikdo neodpověděl. Usnula jsem, jako když mě do vody hodí.

12

V každém velkém městě západní Evropy najdeme něco, co je všude stejné. Stejní Afričané všude prodávají zlevněné kabelky a sluneční brýle a stejní guatemalští hudebníci hrají „I'd rather be a sparrow than a snail“ na svoje bambusové flétny. Něco je ale specifické pro Řím. Jako ten prodavač sendvičů, který mě oslovuje „krásko“ pokaždé, když spolu mluvíme. *Chcete mít panino ogri-lované, nebo studené, bella?* Nebo páry, které se na každém rohu líbají, jako kdyby tu probíhala nějaká soutěž, ovíjejí se kolem sebe na lavičkách, hladí se po vlasech i v rozkrocích a bez ustání se k sobě tulí a mačkají.

A pak tu jsou fontány. Plinius Starší kdysi napsal: „Když se člověk zamyslí nad hojností dodávky vody v Římě, pro lázně, nádrže, příkopy, domy, zahrady i vily, a vezme v úvahu vzdálenost, kterou voda musí urazit po vystavěných obloucích, provrtanými horami i přes překlenutá údolí, musí uznat, že na celém světě neexistuje nic zázračnějšího.“

O pár století později už jsem měla několik finalistů na pozici mé nejoblíbenější římské fontány. Jedna se nachází ve Ville Borghese. V jejím centru stojí rozpustilá bronzová rodina. Otec je faun a matka obyčejná lidská žena. Jejich dítě se s chutí láduje hrozny. Matka i otec zaujímají podivné pozice – stojí čelem k sobě, drží se vzájemně za zápěstí a oba se zaklánějí dozadu. Je těžké určit, zda se přetahují v potyčce, nebo radostně tančí, ale v každém případě z nich vyzařuje plno energie. Jejich ratolest jim v každém případě sedí na zápěstích, přímo mezi nimi, a nedbajíc na jejich veselí či svár, pochutnává si na hroznu vína a pohupuje pod sebou rozeklanými kopýtky. (Je po tátovi.)

Je začátek září 2003 a panuje tu teplé, ospalé počasí. Jsem v Římě už čtvrtý den a můj stín zatím nepadl na vstup do žádného

kostela ani muzea. Dokonce jsem se ani nepodívala do žádného průvodce. Ale chodila jsem na nekonečné, bezcílné procházky, až jsem konečně našla drobné místo, kde, jak mě informoval přátelský řidič autobusu, prodávají nejlepší *gelato* v Římě. Jmenuje se „Il Gelato di San Crispino“. Nejsem si tím jista, ale myslím, že by se to dalo přeložit jako „zmrzlina křupavého světce“. Zkusila jsem kombinaci medu a lískových oříšků. Ještě toho dne jsem se tam vrátila na grapefruit s melounem. Pak, po večeři, jsem tam zavítala naposledy, jen abych si koupila pohár skořicovozázvorové.

Každý den jsem se snažila přečíst alespoň jeden novinový článek, bez ohledu na to, jak dlouhou dobu mi to zabere. Vyhledávala jsem si přibližně každé třetí slovo. Dnešní zprávy byly vskutku fascinující. Jen stěží si lze představit dramatictější titulky než „*Obesità! I Bambini Italiani Sono i Più Grassi d'Europa!*“ Dobrý Bože! Obezita! Ten článek, alespoň myslím, říká, že italské děti jsou nejtlustší v Evropě! Další četbou jsem seznala, že italská děvka jsou výrazně tlustší než německá a velice výrazně tlustší než francouzská. (Naštěstí chybí zmínka o tom, jak si italské děti vedou ve srovnání s americkými.) Starší italské děti jsou v poslední době také nebezpečně obézní, píše se v článku. (Výrobci těstovin se brání.) Tyto alarmující statistiky o dětské nadváze odhalila včera – zde není třeba překladu – „*una commissione internazionale*“. Trvalo mi téměř hodinu, než jsem rozluštila celý článek. Po celou dobu jsem jedla pizzu a poslouchala, jak jedno z italských dětí hraje na druhé straně ulice na akordeon. Nepřipadalo mi příliš tlusté, ale to mohlo být tím, že šlo o cikáně. Nevím jistě, jestli jsem poslední řádek článku nepřeložila špatně, ale zdá se, že vláda jednala o tom, že jediný způsob, jak řešit tuto krizi obezity v Itálii, spočívá ve zdanění nadváhy... Mohla by to být pravda? Půjdou po několika měsících, co se budu takhle cpát, i po mně?

Také je důležité číst každý den noviny, aby se člověk dozvěděl, jak je na tom papež. Tady v Římě se každý den informuje o jeho zdravotním stavu, podobně jako o počasí nebo televizním programu. Dnes je papež unavený. Včera byl méně unavený než dnes. Očekáváme, že zítra nebude již tak unavený, jako je nyní.

Jako bych se ocitla v jazykové pohádkové zemi. Co může být lepšího pro člověka, který se vždycky chtěl domluvit italsky, než pobyt v Římě? Jako kdyby někdo vymyslel město čistě proto, aby

vyhovovalo mému přání, kde všichni (dokonce i děti, dokonce i řidiči taxíků a dokonce i herci v reklamách) hovoří touto magickou řečí. Jako kdyby se celá společnost domluvila, že mě naučí italsky. Dokonce i noviny tisknou v italštině, když jsem tady – vůbec jim to nevadí! Mají tu knihkupectví, která *prodávají výhradně italsky psané knihy*! Včera ráno jsem jedno takové našla a měla jsem pocit, že jsem vstoupila do čarovného světa. Všechno italsky – ba i Dr. Seuss. Procházela jsem se po obchodě, dotýkala se všech knih a doufala, že každý, kdo mě pozoruje, mě považuje za rodilého mluvčího. Ach, jak jsem si přála, aby se mi italština otevřela a zpřístupnila mi svá tajemství! To mi připomínalo podobný pocit, jaký jsem měla, když mi byly čtyři roky a ještě jsem neuměla číst, ovšem umírala jsem touhou se to naučit. Vzpomínám si, jak jsem seděla s matkou v čekárně u lékaře, držela si před obličejem časopis *Dobrá hospodyňka*, pomalu otáčela stránky, zírала na psaný text a doufala, že si ostatní dospělí v čekárně pomyslí, že umím číst. Od té doby jsem už nikdy tak vyhladověle netoužila po poznání. Našla jsem si v tom knihkupectví nějaká díla amerických básníků, kde byla na jedné straně vytištěna původní anglická verze a naproti italský překlad. Koupila jsem si jednu knihu od Roberta Lowella a druhou od Louise Glückové.

Všude jsem narážela na lekce spontánní konverzace. Dnes jsem seděla na lavičce v parku, když tu ke mně přišla drobná stařenka v černých šatech, uhnízдила se vedle mě a jala se mě z nějakého důvodu plísnit. Zavrtěla jsem hlavou, zamlklá a zmatená. Omluvila jsem se a pronesla velice spisovnou italštinou: „Promiňte, ale já neumím italsky.“ Ta paní se zatvářila, jako by mě nejraději klepla dřevěnou lžící, kdyby nějakou měla. Namítla: „Ale rozumíte!“ (Zajímavé bylo, že téhle větě jsem opravdu rozuměla.) Pak chtěla vědět, odkud jsem. Řekla jsem jí, že z New Yorku, a zeptala se, odkud je ona. Překvapení – byla z Říma. Jakmile jsem to uslyšela, tleskla jsem rukama jako malé dítě. *Ach, Řím! Nádherný Řím! Já miluju Řím! Krásný Řím!* Chvilku skepticky naslouchala mé primitivní rapsodii. Pak mě přerušila a zeptala se, jestli jsem vdaná. Odpověděla jsem, že jsem rozvedená. To bylo poprvé, co jsem to někomu řekla, a hned v italštině. Samozřejmě chtěla vědět: „*Perché?*“ Inu... „proč“ je těžké vysvětlit v každém jazyce. Zakoktala jsem se a nakonec jsem hlesla: „*L'abbiamo rotto*.“ Zkazili jsme to.“

Stařenka přikývla, vstala, odkráčela o kus dál na autobusovou zastávku a nastoupila do svého autobusu, aniž by se ke mně jedinkrát otočila. Zlobila se na mě? Z nějakého zvláštního důvodu jsem na ni na té lavičce v parku čekala ještě asi dvacet minut a zcela nerozumně jsem si myslela, že by se mohla vrátit a pokračovat v naší rozmluvě. Už nepřišla. Jmenovala se Celeste, vysloveno s č.

Později toho dne jsem objevila knihovnu. Páni, jak já mám ráda knihovny. Protože jsme ale v Římě, knihovna se nachází v krásné staré budově se zahradou uprostřed, o jejíž existenci byste nikdy nevěděli, kdybyste se jen dívali z ulice. Zahrada tvoří dokonalý čtverec s pomerančovíky a s fontánou v jeho středu. Ihned jsem poznala, že tahle fontána se zařadí mezi mé nejoblíbenější, ačkoli vypadala úplně jinak než ty, které jsem viděla dosud. Tak především nebyla vytesaná z císařského mramoru. Jednalo se o malou zelenou fontánku porostlou mechem. Připomínala strapatý, prosakující trs kapradin. (Vlastně vypadala přesně jako to divoké listoví, co vyrůstalo z hlavy oné postavy, kterou pro mne načrtl starý šaman v Indonésii.) Ze středu vystříkovala voda a vzápětí dopadala na listy s melancholickým, krásným zvukem, který bylo slyšet po celém nádvoří.

Našla jsem si lavičku pod jedním pomerančovíkem a otevřela knihu básní, kterou jsem si včera koupila. Od Louise Glückové. Prečetla jsem si první báseň v italštině, pak v angličtině, a zarazila jsem se u tohoto verše:

Del centro della mia vita venne una grande fontana...

Ze středu mého života tryská veliká fontána...

Odložila jsem knihu do klína a zachvěla se úlevou.

13

Musím přiznat, že nejsem ten nejlepší cestovatel na světě.

Vím to, protože jsem hodně cestovala a potkala lidi, kteří jsou v tom opravdu skvělí. Od přírody. Setkala jsem se s lidmi, kteří disponují natolik nezdolnou konstitucí, že mohou klidně vypít plný hrnec vody z kalkatské stoky a neonemocnět. S lidmi, kteří

dokážou vstřebávat cizí jazyky tak rychle, jako ostatní vstřebávají infekční choroby. S lidmi, kteří vědí, jak překonat hrozivou pohraniční stráž nebo přemluvit zarytého byrokrata, aby jim vydal vízum. S lidmi, kteří mají tu správnou výšku a postavu, takže vypadají úplně normálně, kamkoli se vydají – v Turecku se tedy mohou vydávat za Turky, v Mexiku se náhle změní v Mexičany, ve Španělsku si je můžete splést s Basky a v severní Africe dokážou nějak splynout s místními Araby...

Já těmito dovednostmi neoplývám. Tak za prvé se nedokážu vmístit do davu. Jako vysoká blondýna s růžovou pletí jsem ještě horší chameleon než plameňák. Ať už jedu kamkoli s výjimkou Düsseldorfu, všude křiklavě vyčnívám. Když jsem byla v Číně, na ulici za mnou přicházely různé ženy a ukazovaly mě svým dětem, jako kdybych byla nějaký pozoruhodný živočich na útěku ze zoo. A jejich děti – které nikdy nic podobného tomuhle fantomovi s růžovým obličejem a žlutou hlavou neviděly – při pohledu na mě často propukaly v pláč. To mi v Číně opravdu vadilo.

Také jsem špatná (nebo spíš líná) ve shánění informací o místě, kam mám namířeno – raději se tam prostě objevím a čekám, co se stane. Při takovém způsobu cestování se nejčastěji „přihodí“ to, že strávíte moře času zmateným postáváním na nějakém nádraží nebo úplně zbytečně utratíte spoustu peněz za hotely. Můj nevalný orientační smysl způsobil, že jsem v životě projezdila šest kontinentů jen s tou nejmlhavější představou o tom, kde se právě nacházím. Kromě pokazeného vnitřního kompasu jsem obdržela do vínku naprostý nedostatek osobního klidu, který se při cestování může hodit. Nikdy jsem se nenaučila, jak mám na obličej nasadit ten dokonale prázdný výraz naprosté neviditelnosti, který je v nebezpečných cizích krajích tak užitečný. Však to sami znáte – ten superuvolněný výraz, jako že máte všechno pevně v rukou, díky němuž vypadáte, že patříte právě sem, tam, i kamkoli jinam – třeba i do centra pouličních nepokojů v Jakartě. Kdepak. Když nevím, co tu dělám, vypadám, jako že nevím, co tu dělám. Pokud jsem rozrušená nebo nervózní, vypadám rozrušeně nebo nervózně. A když se ztratím, což se stává často, vypadám, jako že jsem se ztratila. Na mé tváři se přímo odráží každá moje myšlenka. Jak to jednou formuloval David: „Ty máš pravý opak pokerové tváře. Máš něco jako... minigolfovou tvář.“